

MOUEZH
SANT ERWAN

1966

embannet gant **SKOL**

Niverenn : ~~24~~ 3

M O U E Z H S A N T E R W A N

KANNADIG BREURIEZH SANT ERWAN,

embannet gant S K O L, dastumadenn a Gelennouriezh,
renet gant Ar.Ar C'halvez.

Sekretour: Y.E.Ar C'horr.

Koumanant da 4 niverenn Mouezh Sant Erwan : 12 lur.

Koumanant da 4 niverenn S k o l, gant M.S.E. 12 lur.

Hanterbriz evit ar studierien hag ar soudarded.

Priz an niverenn-mañ : 3 lur.

K.R.P.Revue SKOL, Crec'h-Avel, LANNUON, Roazhon, 1911 06 .

T A O L E N N .

<u>En enor d'an Tad Aleksï Presse, abad Boken.</u>	paj.1.
<u>Ar Vreuriezh hag ar C'helaouennoù.</u>	2
<u>Labour ar Vreuriezh gant Y.E.Ar C'horr, rener-meur.</u>	3
<u>Kendiviz diwar-benn ar C'haouennoù,</u>	7
<u>al levrioù,</u>	11
<u>ar c'helaouennoù.</u>	13
<u>Keleier eus an Dahomey, gant Yann Talbot.</u>	17
<u>Pennadoù gant an Izili:</u> Va beaj en Alamagn, Y.E.Ar C'horr,	31
Ar sul e kamp Plougraz, M.Bothorel,	33
O labourat e Pempoull, G.Ar C'horr,	36
Plejidi, Y.E.Morvan,	36
Plésidy, Y.E.Morvan,	37
<u>Korn al lizhiri:</u> F.Broudig, Y.Souffez-Despré, A.Duval, R.Hemon,	38
L.Ar Gwenn	30
<u>Enklask e Flandrez ar C'hornog, gant ar C'hel. Dr G.B.Droege.</u>	40
<u>Dielloù diwar-benn kudennoù ar C'hultur hag an Isvroioù:</u>	
Cultures et Civilisation, German Arciniegas,	42
N'y a-t-il pas de Minorités en France ?	44
L'Eglise, le Concile et les Minorités.	45

KUZUL-MEUR AR VREURIEZH.

- Rener a Enor: Yann Talbot, Lycée Béhanzin, Porto-Novo, Dahomey.
- Rener-Meur : Yann-Erwan AR C'HORR, Crec'h-Avel, LANNUON. 22
- Sekretourez: M.Loeiza Talbot, 12, r.Cie Roger Barbé, LANNUON.
- Teñzorer : F.Ar Moal, Escalier P. H.L.M.Penn An Ru, LANNUON.
C.C.P. Paris 16 679 47
- Aluzener : Ar.Ar C'halvez, Crec'h-Avel, LANNUON.

LEVRIOU E GWERZH E TI "SKOL".

Paotr e Varv Glas	3 lur	An Ti Satanazet	4 lur
Merc'hig ar Rozenn	3	Alanig an Tri Roue	4 lur
(diviet e ti an embanner)		C'hoariva Brezhonek	4 lur
Robinson Kruzo	1,50	Labous ar Wirionez	4 lur
Ar Goantenn e Koad ...	1,50	Marvailhoù ar Vretoned	3 lur
Ar C'hazh gant e Heuzoù ler	1,50	Notennoù d.w.b. ar Golted	10 lur
Luduennig	1,50	La Langue Bretonne et ses	
Kabellig Ruz	1,50	Combats, et R.Hemon	4 lur
Gwenn-Erc'h hag ar Seizh...	1,50	L'Abbé P.M.Lec'hvien	5 lur
Kistinenn	2 lur	L'Abbé J.M.Perrot	5 lur
Gwennig ha Gwenola	2 lur	La Roche-Derrien et ses envi-	5 lur
Mojennoù	2 lur	rons, gant E.Ar Barzig,	
Kroc'hen Azen	2 lur		
Ar C'havr hag ar Givri	2 lur	<u>Lakaat 10% ouzhpenn evit ar mizoù-kas.</u>	
Istor ar Mabig Jezuz	2 lur		
Buhez Lommig	4 lur		
Marvailhoù Loened	2,50		
Levr an Amprevaned	1 lur		

+++++
EMBANNADURIOU AR BIBL.

Aviel Sant Mazhe, franko.	4,50	Diskuliadur St Yann, franko.	4 lur
Aviel Sant Mark	4 lur	Levr ar Furnezh	3 lur
Aviel Sant Lukaz	5 lur	Habakouk, Hobdia, Yoel, Yona	3 lur
Aviel Sant Yann	4 lur	Al Lizheroù Katolik	3,50

Koumanant da 4 niverenn STUDI HAG OBER : 15 lur.

C.C.P. Mlle St Gal de Pons, Keresperz, LOUANNEC, 22 -- RENNES, 51 940

+++++
LEVRAOUEG v-JARR-HEOL.

Seurez Kerwenan, gant Dom Duchaulchik	4 lur, franko.
Mervel da Vevañ, gant Y.F.Ar Gow	5 lur, franko.
Otello, gant Shakespeare, lakaet e Brezhoneg gant Klerg, eil mouladur, skeudennet gant an Timeur	5 lur, franko.
OFERENNOU AR C'HORAIZ HAG AR BASION, OFISOU PASK ha GOUELIOU AR SEPT, OFISOU AR P'NTEKOST ha GOUELIOU AR SEPT	5 lur pep levr, 15 lur o zri.

Koumanant-bloaz da v-BARR-HEOL : 9 lur.

C.C.P. Abbé LE CLERC, BUHULIEN-LANNION, 22 --- RENNES 91 764

Lenmit bep miz

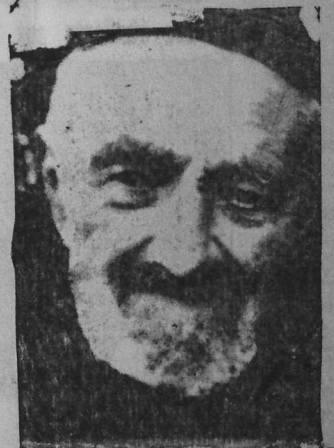
A R B E D K E L T I E K .

Koumanant-bloaz : 15 lur. C.C.P. AR BED KELTIEK, 21, rue de Dixmude, St-Marc, BREST - RENNES 1907 07

AN TAD ALEKSI PRESSE.

(1883-1965)

Dindan e vo lennet
ul lizher kaset
gantañ d'an Ao. Kalvez,
rener Skol.

26.8.56

†
ABBAYE
SAINTE-MARIE
DE
BOQUEN
PAR PLENÉE-JUGON
(CÔTES-DU-NORD)

Cher Mr l'Abbe

Votre envoi est bien arrive et je vous en remercie tres cordialem
C'est, pour notre bibliotheque bretonne, un appoint tres appreciable
J'ai voulu, precisement, constituer ici une bibliotheque relative a
la Bretagne aussi importante que possible dans le but d'aider la
culture bretonne. J'esperais que Dieu enverrait des sujets bretons
et je souhaitais faire de boquen un centre breton... Les sujets es-
peres ne sont pas venus, au moins si-je travaille a constituer la bi-
bliotheque, merci de m'y aider.
Je connais votre oeuvre si meritoire et je la suis avec le plus
grand interet, vous faites la un excellent travail dont on vous ben-
ra et dont on vous aura gre plus tard, quand les esprits seront
plus rassis et reaserenes....
Merci encore, cher Mr l'Abbe comptez sur les prieres de Boquen et la
sympathie entiere de votre serviteur.

Les étudiants aux travaux des champs à Plougras

Quelques-uns des participants du camp de Plougras, encadrés par les abbés Bourdellez, Calvez et Thomas

Depuis lundi matin, une dizaine de jeunes étudiants de toute la région, qu'un même amour pour leur terroir, sont réunis au presbytère de Plougras où l'abbé Brest, recteur, les a accueillis. Dès le matin et jusqu'à 17 heures, ils vont aider les cultivateurs de la commune aux travaux des champs. Si cela soulage les cul-

vivateurs, les jeunes universalistes nous ont signalé combien le contact avec les habitants du pays leur était profitable. Après 17 h et jusqu'au souper, les membres du riantes des groupes d'études pour se pencher sur les problèmes de l'agriculture. Après dîner

une petite veillée amicale au cours de laquelle on peut entendre chants et histoires en langue bretonne, réunissent les participants avant l'heure de sommeil.

Nous souhaitons à tous les participants de ce camp un agréable séjour à Plougras.

Eduquer et instruire

Une séance d'information sur l'éducation et l'instruction des enfants et adolescents aura lieu à Rennes le samedi 15 mai, 20, place des Lices, à 21 heures. Prendront place successivement au cours de cette réunion : — un exposé de M. Yann Talbot, professeur au Collège Saint-Joseph de Lannion, sur le but et les activités de Breuriezh Sant Erwan, association de jeunes catholiques. — un échange de vues avec M. l'abbé Le Calvez, aumônier du Collège Bousquet de Lannion et directeur de la revue pédagogique de langue bretonne « Skol » et du journal pour enfants « Wenti ha Wenti », après avoir dirigé pendant plusieurs années l'école bilingue « Skol Sant Erwan ». Tous ceux qui s'intéressent à la formation chrétienne et bilingue des jeunes sont invités cordialement à cette réunion. Entrée libre.

Desevel ha kelenn

Un abaden kelaouin diwar-benn kelennerezh ha desavezh ar vugale ha kelaouin a vo dalc'het d'ar sadorn 15 a viz mae 20 plasenn al Lison e Roazhon da 21 eur. — ar vugale dezhañ gant : — ar kelaouin gant an Ab. Yann Talbot, kelennerez e Skolaj Sant Josef Lannion, a zivout paj hag oberour « Breuriezh Sant Erwan » hag a zo un emglec katolik saevañ. — ar c'hendiviz gant an Aotrou Beleg ar C'halvez, aluzener ar Skolaj Bousquet e Lannion, bet rener ar skol diwezhiek « Sant Erwan » ha bremañ rener « Skolaj Kelaouin Kelenneriezh ha Wenti ha Wenti » kelaouin vugale. A galon laouen eo pedet da zont kement-hini a laka evez ouzhi stummadur kristen ha breizhek ar re yaouank. Digor d'an holl.

LES NOUVELLES

16.5.65.

Pendant cette messe, destinée à tous ceux qui aimant prier en breton, cette langue sera utilisée pour le sermon, les cantiques et les prières qu'il est permis de dire en langue commune.

PREZEGENNOU BREURIEZH SANT ERWAN

Sadorn 27 Du, de 21 eur. 30 Leurg'ar al Lison. An Aotrou A ar C'halvez, Beleg, rener ar c'helaouin « Skol » ha « WANIG HA WENIG » a gomz diwar-benn : « Va diarempredoù gant Jaz PRIEL ».

BRETAGNE - DI'ANCIH

26.11.65.

An aotrou Yann-Erwan ar C'HORRE a gomz diwar-benn « Labour ar Vreuziezh ar bloaz-mañ » (Skeudennoù Luc'Yannet a vo).

LABOUR AR VREURIEZH, gant Y.E.AR C'HORR.

Mignoned ker, (1)

d'ar pemzek a viz mae diwezhañ e oa deut Yann Talbot da gomz deoc'h eus Breuriezh Sant Erwan. Gant danvez e brezegenn en doa azotet ur pennad hag a zo bet embannet e niverenn miz mezheven Barr-Heol. Ne fell ket din adlavarout deoc'h ar pezh hoc'h eus Klevet, pe lennet dija. Komz a rin deoc'h eus al labour graet ganimp abaoe miz mae, hag eus stad ar Vreuriezh.

Beg-Leger. D'ar sadorn 26 a viz mezheven ha d'ar sul 27 hor boa graet hor retard vihan en Beg-Leger, en parrez Serwel. Daouzek e oamp, gant an Ao.Ao.Bourdellez, Kalvez ha Talbot. An nozvezh hor boa tremenet e grignol an Dll Bourdellez, war ar foenn nevez lojet. An deiz war-lerc'h hor boa bet un oferenn vrezhonek en ur chapel leun a gristenien. "Tud Beg-Leger a oa hiziv er Baradoz", a lavaras dimp un dimezell gozh. N'hellemp ket kaout gwelloc'h "Bennozh-Doue" ! rak hor c'halon-ni ivez a zeu da domañ ouzh kalon hor pobl.

Goude bezañ merennet e ti Mari C'hlaziou, war an aod, hor boa dalc'het un emvod-studi diwar-benn al labour graet e-pad ar bloaz a oa oc'h echuiñ, ha diwar-benn urzhiadur ar c'helc'hioù er bloaz-da-zont. Rannet e oamp bet e daou rummad, hervez an oad, ha pep hini a ziplegas e soñj sklaer ha didro. Krog omp dija da eostañ frouezh mat an eskenn-menoziou-se.

Plougraz. Ar c'hamp bras a oa bet dalc'het e Plougraz, eus ar sul 26 a viz gouere d'ar sul unan a viz eost. Pal ar c'hamp a zo labourat e-mesk pobl hor bro evit komz ganti e brezhoneg diwar-benn he c'hudennoù, ha reiñ dezhi testeni hor buhez kristen.

An amzer fall a oa bet enep dimp; an eost a oa dilerc'het, lod eus ar foenn a oa c'hoazh er-maez, met gleb e oa. Daou zarvoud dic'hor-toz evidomp a roas tu dimp d'en em veskañ gant tud ar barrez: un eured e-kreiz ar sizhun, ha, d'ar sul, ur gouel en emor d'un eskob indezat. Ne oamp ket niverus-kenañ, hag un dra vat e oa bet moarvat, rak diaes e vefe bet kavout labour: pevar beleg, ha pevar laik o doa heuliet ar c'hamp kazi penn-da-benn, ha d'ar sul e oa deut pemp paotr yaouank all ganimp.

Labourer hor boa dreist-holl war-dro ar presbiter hag an iliz, o naetaat hag o penturifiñ. Ha ma vije bet Anjela Duval eno, e vije bet souezhet-mik, ha kavet he dije peadra da skrivañ ul' lizher all d'ar Aotrou Sant Erwan: An Ao.Kalvez, aluzener-meur ar Vreuriezh, hag an Ao.Tomaz, va c'helenner war ar Galleg ar bloaz-mañ, o walc'hioù hag o skubañ plañchodoù ha skalieroù ar presbiter, dindan va urzhiou-me, par plij ! Arabat deoc'h c'hoarzhin re uhel ! Deut eo eur al leked, na petra 'ta ! Displeget eo bet dimp kement-se gant an Eskibien ha fellout a ra dimp sentiñ ouzh galv ar C'honsil ! Hag an Ao.Maer, eñ e-unan, a oa bet o reiñ dorn dimp, gant e draktor hag e garr-plat. Tud 'zo a lavar ez eo ruz. Met ingal e oa dimp: ar Vreuriezh n'eo na ruz na gwenn ! (2)

- 1- Prezegenn graet e Kelc'h Sevenadurel Roazhon, 30 Leurg'ar al Lison, d'ar sadorn 27 a viz du 1965.
- 2- Lenn war AR BED KBLTIEK, niv.80, eost 1965 "Lizher digor d'an Ao..."

Bet e camp ivez oc'h ober war-dro ar foenn hag o livañ en ur ve-reuri.

Gwelet hon eus e oa diaes a-walc'h rannañ an amzer etre al labour-penn hag al labour-korf en ur c'hamp hag a glask bevañ gant ar bobl. Deut e camp a-benn memes tra da studiañ pennadoù eus Mater et Magistra, Pacem in Terris, Lumen Gentium (1) diwar-benn kudennoù al labour-douar, ar broioù bihan, ha plas al laiked en Iliz. Ha kement-se en desped d'an amzer, ha d'hon laoskoni, hag a-drugarez d'an aluzener-meur, a gomze rust ouzh ar renerien pa ankounac'haent o dever !

Bemdez e veze oferennoù brezhonek ha dre ziv wech hor boa kemeret perzh da vat e buhez ar barrez. Kanet hor boa evit un oferenn-eured, hag e-pad ar banvez, en ur sal-ostaleri er bourk. D'ar sul hor boa sikouret an Ao.Person war-dro al lidoù hag ar ganiri e-doug oferenn un eskob duard eus Bro-Indez. Un oferenn a c'hiz nevez, ken katolik, ken ekumenek ha hini Hon Tad Santel ar Pab e New-York ! Un oferenn e 6 yezh : gant al lidoù hag ar c'han e latin, gresianeg, brezhoneg ha tamouleg, ha gant prezegennoù e brezhoneg, saozneg ha galleg.

Hag ouzh taol er presbital, e trec'has ar brezhoneg, hag ar saozneg war plij, war ar galleg ! Ha ne voe klevet nemet kanaouennoù indezat, iwerzhonek (gant hor mignon an Tad O'Laoghaire, eus Dulenn) ha brezhonek, evel just.

Ar Brezhoneg a oa bet yezh ar c'hamp penn-da-benn, met ret e oa bet stourm dre ma teue tud eus an diavaez, - beleien dreist-holl -, d'hor gweladenniñ. D'ar sul da noz dija e oa bet un tammig krog etre an Ao.Bourdellez, hag a fell dezhañ bezañ seven e-keñver an holl, hag an Ao.Kalvez. Piv en dije kredet kement-se ? Un tabut nevez etre Pêr ha Paol, evel gwechall en Antiokia ! D'al lun en doa goulennet neuze an Aluzener-Meur digant an Ao.Person ma vafe staliet un daol evit ar vrezhonegerien, hag unan all evit ar c'hallegerien ! Ur burzhud scuezhus a c'hoarvezas, hag a lakaas peoc'h ha levez e kalon an holl : ar c'hallegerien a reas gant ar brezhoneg hepken, hag adalek neuze e tebrjomp holl en-dro d'ar memes taol. Ha setu penaos ec'h echuas un darvoud, hag en doe harzet ouzh an Aluzener-Meur da gousket an noz a-raok, gant an aon na vefe freuzet reolenn-aour hor c'hampoù : implijout ar brezhoneg hepken. E-giz ma lavare Shakespeare gozh : "All is well that ends well !".

Bodadeg-Veur. D'ar sul beure, e voe dalc'het bodadeg-veur ar Vreuriezh. Ne voe ket meur dre niver an dud, met dre an divizoù a voe kemeret. Yann Talbot, rener kentañ ar Vreuriezh, a reas da c'houzout n'helle ket adkemer e garg dre ma tlee mont d'ober e servij. (Emañ bremañ o keleñn an Istor hag an Douaroniezh e lise Behanzin, e Porto-Novo, en Dahomey.) A-unvouezh e voe anvet Y.Talbot da Rener a Enor. Me a voe anvet da Rener-Meur, Fañch Ar Moal da dañzorer, ha Maria-Loeiza Talbot a voe adanvet da sekretourez. Diouzhtu e lavaran deoc'h en em vodas ar c'huzul-meur e derou miz here e Skol Sant Jozef, e Lannuon, hag e c'houlennas digant an Ao.Kalvez kenderc'hel gant e garg a aluzener-meur.

Evel ma welit, renet e vez ar Vreuriezh gant al laiked, hag en un doare demokratel-kenañ. Evidon-me ec'h echue fall ar c'hamp : nec'het e oan o kemer plas Yann Talbot, e penn un emsav c'hoazh en e gavell. Diwar va c'houst e tesken bemdez pehini eo pal ar Vreuriezh : stummañ tud, pactred ha merc'hed, barrek da gemer perzh abred e buhez ar vro. Ret eo dimp chom yaouank, met arabat bezañ bugale betek an oad

1- Kenreizhadur ar C'honsil diwezhañ diwar-benn an Iliz.

IZILI AR VREURIEZH 1964-1965

E ST UZEG, PLEUVEUR-BODOU - PASK 1965

a bemp bloaz war-nugent.

Daoust da veur a ziaezamant eta; hag a-drugarez d'an Ao. Person, hon eus graet ur c'hamp mat e Plougraz, ur c'hamp leun a gentelioù evit ar Vreuriezh hag an holl izili.

Labour 1965/1966. E miz here hon eus adkroget gant hon labour. E kevrenn St Jozef ez eus 3 c'helc'h, gant 9 ezel e kelc'h ar re vras, ha 21 e kelc'hioù ar re vihan (1). Ha tud a-bouez a zo bet lakat e penn: Yann Ar Minouz, ar rener, 18 vloaz, a zo 80 kg ennañ, ha Mikael Bothorel, 16 vloaz, ar sekretour, a zo 68 kg ennañ ! Tud a-bouez eta ! Pa vezan e St Jozef n'em bez ket kalz a dra da lavarout, un ezel e vezan evel ar re all, ha ret e vez din sentiñ, ha reiñ skouer vat dalc'hmat, pe neuze e klevan va santa-maria !

E skol v-Bossuet, e Crec'h-Avel, ez eus ur c'helc'h ennañ 5 krennardenn; klask a reer krouiñ unan all e-mesk ar re vras.

Kelc'h ar re vras, e St Jozef, a bled bep sul gant an oferenn en ospital ar re gozh, en Kergoualc'h, en Lannuon; ha gant an oferenn vizi-ek e Crec'h-Avel. Ni eo a ren an abostol, hag a ren ar c'han. Kazi bep yaou ez omp bet o kas koad-tan d'ar re gozh e kêr, hag o livañ ti unan anezho zoken. Gwech an amzer ez omp ivez da weladenniñ Gwion ar Menteg en ospital Lannuon. Tapet-mat eo bet en e izili en ur gwall-zarvoud karr-tan. Bep merc'her en em vodomp evit kanañ dindan renerzh an Ao. Tomaz. Lenn a reomp muioc'h ar bloaz-mañ ivez; levrioù e brezhoneg pe en galleg diwar-benn Breizh.

Kelc'h ar re vras a zo en sell d'en em vodañ bep sul kentañ ar miz evit komz diwar-benn al labour ha studiañ ar yezh. An dro ziwezhañ hor boa savet hag enskrivet un diviz diwar-benn ar c'hanaouennoù, al levrioù hag ar c'hazetennoù. Yann Derrien ha Glenmor eo a blij dimp ar muiañ, met darn a gar ivez Brassens, Henrico Macias, hag ar muzik ye-ye. Istor Breizh an Tad Chardonnet eo a zo bet ar muiañ leonet e-doug ar mizvezhioù diwezhañ. Anavezout a reomp holl gelaouennoù an Emsav hag ar c'hazetennoù pemdeziek evel Ouest-France, Le Telegramme ha Le Monde zoken, met Mouezh Sant Erwan eo a lennomp gant ar muiañ a galon, dre ma 'z eo en gwirionez hor c'helaouenn. N'omp ket dedennet kalz gant ar c'helaouennoù gallek aozet evit ar re yaouank, evel Rallye pe Formidable, pezh na harz ket ouzhimp da vevañ gant hon amzer !

Un dra nevez a zo bet goulennet ar bloaz-mañ digant ar re vras: kemer plas Yann Talbot hag a blede kement a-hed ar sizhun gant ar re vihanañ. Bep lun eta ec'h a hini pe hini ac'hanomp, gant ur rummad, da lavarout ar pedennoù e ti unan gozh bennak e kêr. Bep yaou ivez, e ra daou pe dri ac'hanomp war-dro unan eus kelc'hioù ar re vihan: c'hoarioù a vez ijinet evito diwar-benn Istor Breizh, ha lakaet e vezont da lenn ha da ganañ Brezhoneg. Hag evit en em varrekaat da blediñ gant ar vugale, e heuliop ur rummad kentelioù aozet en St-Brieg evit monitored an trevadennoù-hañv hag ar strolladoù-yaouankiz. Evel ma welit, mar deu hon taol da vat, ur servij bras en devo rentet Yann Talbot d'ar Vreuriezh en ur vont da dremen daou vloavezh d'an Dahomey ! Met arabat deoc'h mont da gontañ kement-se dezhañ avat !

1- Ur c'helc'h a zo bet krouet abaoe evit ar c'hallegerien, pe da vihanañ evit ar re n'int ket ampart war ar yezh.

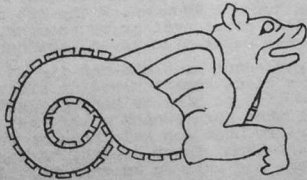
Kamp Pask. Kamp Pask a vo dalc'het e-kichen Benac'h (Belle-Isle-en-Terre) e parrez ar Chapel-Nevez, parrez an Ao.Sant, kenderv an Ao.Kalvez. Dizinduiñ megerioù keur an iliz a vo d'ober. Tud yaouank eus ar barrez a zeuy da labourat ha da vevañ ganimp e-pad tri dervezh, hag a vo tri dervezh kentañ vakañsoù Pask. Chom a raimp ivez da dremen Sul ar Beuz er barrez. Ne vo ket ur c'hamp e-mesk an dud, met meskañ a raimp gant an dud.

Kresk ar Vreuriezh. Tamm-ha-tamm en em stummomp-ni eta ar renerien, hag en em stumm ivez ar Vreuriezh. Tamm-ha-tamm en em led ivez. Unan eus hon izili, hag en doa poaniet kement warlene da sevel kentelioù brezhoneg er J.E.B. ha da aozañ un oferenn vrezhonek evit gouel St Erwan, en deus esperañs da grouiñ ur c'helc'h gwirion ar bloaz-mañ. Ur c'helc'h evit studierien, dishenvel diouzh ar re savet betek-hen, met kement-se a ziskouezho e c'hell ar Vreuriezh en em stummañ diouzh doare an izili hag ezhommoù an dud, hervez spered Sant Erwan.

Tud all a glask sevel kelc'hioù en Gwengamp hag en Plouenan. N'eus kelc'h anavezet ebet en Roazhon. Met perak ne vefe ket unan ? A-walc'h kaout daou pe dri den yaouank leun a volontez vat. Unan bennak eus hon izili gozh en deus roet skoazell da strolladoù breizhat all, met ret eo mont pelloc'h.

Klozadur. Kavout a ra dimp ez eus plas en Breizh evit un Emsav yaouankiz, dezhañ ur spered hag un urzhiadur ledan ha soubl, diazezet war an teir c'harantez : Doue, an Nesañ hag ar Vro. Prest omp da vont davet kement hini en deus ezhomm eus hon skoazell, ha da genlabourat gant kement hini a lab.ur evit Breizh.

Yann-Erwan AR C'HORR, rener-meur evit 1965-1966

Gargoul eus iliz Lokenvel.

PEDENNOU' E TI AR RE GOZH D'AL LUN DA NOZ

OPERSNN E CHAPELIG CREC'H-AVEL

KENDIVIZ DIWAR-BENN AR C'HANAOUENNOU, AL LEVRIOU HAG AR C'HELLOUENNOU,

etre JOB, 18 vloaz, eus klas ar Brederouriezh,
JAKEZ, 18 vloaz, eus klas ar Jedoniezh,
ALEKSI, 16 vloaz, eus er 1-añ klas,
FANCH, 16 vloaz, eus an Eil klas,

hag an Ao. Kalvez, aluzener ar Vreuriezh,

aozet en Crec'h-Avel, d'ar 7 a viz du 1965, ha diskrivet, ger evit ger, diwar ar vandenn vagnetofon.

* * *

ROLL AR GOULENNOU .

I. AR C'HANAOUENNOU.

- 1- Ha plijout a ra deoc'h kanañ ? Pegoulz ? Gant Piv ?
- 2- Peseurt kaner a blij deoc'h ar muiañ ? Perak ?
- 3- Peseurt kanaouennoù a blij deoc'h ? Perak ?
- 4- Peseurt doare kanaouennoù a blij deoc'h ? Perak ?

II. AL LEVRIOU.

- 1- Eus peseurt levrioù hoc'h eus dalc'het soñj ? Perak ?
- 2- Peseurt levrioù hoc'h eus adlennet ? Perak ?
- 3- Peseurt doare levrioù a blij deoc'h lenn ? Perak ?
- 4- Peseurt levr (pe levrioù) en deus displejet deoc'h ? Perak ?

III. AR C'HELLOUENNOU.

- 1- Peseurt kelloouennoù a lennit gant plijedur ? Perak ?
- 2- Petra a lennit da gentañ ?
- 3- Petra a blij deoc'h ar muiañ ?

* * *

Kalvez. Bodet em eus amañ hirie pevar faotr eus B.S.E. evit komz diwar-benn ar c'hanaouennoù, al levrioù hag ar c'helloouennoù. Krogomp, mar kirit gant

I. AR C'HANAOUENNOU.

Setu ar goulenn kentañ : Ha plijout a ra deoc'h kanañ, pegoulz ha gant piv ? Krogomp gant an hini yaouankañ, da lavarout eo gant Fañch. Ha plijout a ra dit kanañ ?

Fañch. Ya, plijout a ra din kanañ, en ul labourat e vousekanañ un ton anavezet bennak. E-barzh an iliz e plij din kanañ gant ar re yaouank all, hag er skol en em vodomp gant an Ao. Tomaz, ur wech ar sizhun, d'ar merc'her, da bemp eur nemet kard.

Kalvez. Mat, ma ve unan bennak hag en defe c'hoant da c'houlenn un dra bennak digant an hini a gomz, e c'hellou hen ober evel just. - Ne ganez ket a-hend-all ?

Fañch. Nann.

Kalvez. Mont a rez d'an euredoù; ha kanañ a rez ivez a-wechoù ? pe gant ar gouelioù ? Ne rez ket ? - Bremañ neuze, digant Aleksis.

Aleksj. Me a blij din kanañ va-unan, pa ven o labourat, hag en oferenn; en oferenn-veure en Planiel, e kanañ e Brezhoneg. A-hend-all ez an gant an Ao. Tomaz ivez, d'ar merc'her da noz.

Kalvez. Ha te neuze, Jakez ?

Jakez. Ne ran ket kement-se. Ne ganan nemet d'ar merc'her da noz gant an Ao. Tomaz.

Kalvez. Pa veez da-unan ne genez ket ?

Jakez. Nann.

Kalvez. Ha te neuze, Job ?

Job. Me a blij din kanañ; ma-unan e kanan alies, n'eus forzh petra, met kanañ a ran. En iliz e plij din kanañ kentikoù brezhonek. Ha neuze a-wechoù, ez an da ganañ gant ar re all.

Kalvez. Daoust hag e kanit evit an euredoù pe evit ar gouelioù, pe dra pe dra evel-se ? Piv en deus kanet ur wech bennak evit un eured ?

Aleksj. Me 'm eus kanet evit un interamant (c'hoarzhadeg); aliës, alies en Planiel.

Kalvez. E-pad an interamant ? en iliz ?

Aleksj. Ya.

Kalvez. N'eo ket en tiez er barrez ? Nann ? - Piv en defe un dra bennak da lavarout c'hoazh ?

Job. Eo, en euredoù e vez kanet ivez.

Kalvez. Ya, met ober a rit-c'hwi ?

Job. Ma-unan n'em eus graet morse, n'em eus ket bet tu kennebeut.

Kalvez. Pezh a glaskomp amañ hirie, n'eo ket gouzout petra a vez graet en ho korn-bro, met gouzout petra a rit-c'hwi.

* * *

Eil goulenn neuze : Peseurt kaner a blij deoc'h er muiañ ha perak ?
Pe ur c'haner brezhonek, pe ur c'haner gallek ?

Fañch. Yann Derrien a blij din-me, rak e vouezh a zo plijus-tre da se-
laou, met n'eo ket ken don ha Glenmor. Hemañ a gont e vuhez hag istor e
vro. An ton a vez kriz ha kazi sovach; kab eo da zamessat ur sal a-bezh
pa vez o kanañ "Ar Poblou" (Les Nations).

Kalvez. Ha te, Aleksj ? Peseurt kaner a blij dit ?

Aleksj. "Paotr Ar Yeoded", kanet gent Yann Derrien.

Kalvez. Amañ e komzer eus ar ganerien ha n'eo ket eus ar c'hanouennoù.
Perak e plij Yann Derrien dit ?

Aleksj. Kanañ flour a ra. E vouezh a blij din. Ha Glenmor ivez.

Kalvez. Perak e plij Glenmor dit ?

Aleksj. Evit e ganaouennoù.

Kalvez. Evit e ganaouennoù, ha Yann Derrien evit e vouezh kentoc'h.

Aleksj. Ya, hag evit e ganaouennoù ivez.

- 8 -

Kalvez. Ha te neuze, Jakez ?

Jakez. Glenmor a blij din, ha bezañ 'zo c'hoazh daou all a blij din, hag
a gan en Galleg: Henrico Macias ha Brel.

Kalvez. Ret e vo dit skrivañ an anvioù-se din war baper, anez-se ne zeuin
ket a-benn d'en em zibab.

Job. Hen-ri-co M-a-c-i-a-s.

Kalvez. Perak e plij Glenmor dit ?

Jakez. Un den hag a oar petra en deus c'hoant d'ober, un den hag en deus
un dra bennak en e gorf; evit ar sperezh 'zo en e ganaouennoù.

Kalvez. Perak e plij Jakez Brel dit ?

Jakez. Dre m'eo fentus a-walc'h, ha neuze bezañ en deus kanaouennoù brav
evel "Les Bourgeois", pa sko kalet.

Kalvez. Hag egile neuze, Henrico ?

Jakez. Egile a zo heñvel ouzh Glenmor, nemet e komz eus Aljeria e-lec'h
eus Breizh. Darn eus e ganaouennoù a blij din; bezañ 'zo re all ha n'int
ket kon mat.

Kalvez. Ha te Job, pehini eo ar c'haner a blij dit ?

Job. Me, da gentañ Glenmor.

Kalvez. Perak ?

Job. Da gentañ abalamour d'e vouezh, ha d'an eil abalamour d'ez menozioù
a zo en e ganaouennoù. A-hend-all Yann Derrien.

Kalvez. Perak e plij Yann Derrien dit ?

Job. E vouezh a zo flour, aes. Hag ivez Tinaig Perche.

Kalvez. Perak e plij Tinaig Perche dit ?

Job. Abalamour d'ho mouezh.

Kalvez. Daoust hag ez eus ur c'haner gell hag a blij dit ?

Job. E gwirionez, hini ebet, nemet ur ganaouenn bennak evel-se. Hag ivez
George Brassens, abalamour da zarn eus e ganaouennoù.

Kalvez. Pere da skouer ?

Job. Dines eo din lavarout.

Kalvez. Piv en defe un dra bennak da lavarout c'hoazh ? Den ebet ?

* * *

Peseurt kanaouennoù a blij deoc'h, perak ? Amañ marteze e vofo mt lava-
rout ar ganaouenn-mañ-kanaouenn a blij din abalamour da gement-mañ. -

Fañch. Kanaouennoù evel "Paotr Ar Yeoded" a blij din-me, ha kalz a re all
eus al lev'r "Gwir Vretoned", evel "Netra en blij din-me evel ur banne kafe".
An ton a zo brav, hag evel ma vez lavaret "An ton a ra ar son". Setu.

Kalvez. Te, neuze, Aleksj ?

Aleksj. Me a blij din "Paotr ar Yeoded", ha "Les Nations".

Kalvez. Perak e plij "Paotr Ar Yeoded" dit ?

- 9 -

Aleksï. Brav eo.

Kalvez. Perak e plij "Les Nations" dit ?

Aleksï. Dre ma 'z eo brav.

Kalvez. Ha te, Jakez ?

Jakez. Me a blij "Les Nations" din ivez.

Kalvez. Perak ?

Jakez. Evit ar spered a zo e-barzh, evit ar spered broadelour; ha neuze "Nevenoc", ur c'hen brav, hag a lez an den da soñjal pa vez klevet. Hag ivez "Les Bourgeois".

Kalvez. Ha te, Job ?

Job. Me ' zo un tamm bihan evel ar re all ivez. Me a blij din "Les Nations" abalamour d'an tan a zo e-barzh. Hag ivez "Me ' zo ganet e-kreiz ar Mor".

Kalvez. Gouzout a rez gant piv eo bet skrivet ar c'homzoù ?

Job. Gant Evnig-Penn-Ar-C'head ?

Kalvez. N'int ket ! gant Kalloc'h-Bleimor, Yann-Bêr Kalloc'h, a or bet lazhet e-pad ar brezel bras kentañ. Ha piv en deus tozet an ton ?

Job. Jef Penven.

Kalvez. Daoust hag ez eus o Galleg kanaouennoù hag a blij dit, kanaouennoù skrivet gant gallegorien ?

Job. Dives eo din respont. Netra ispisial.

* * *

Kalvez. Ur goulenn all: Peseurt kanaouennoù a blij deoc'h ? ha perak ?

Fañch. Ar c'hanaouennoù relijiel a ganomp evit mouliñ Doue, hag ar c'hanaouennoù all a ganomp evit hor plijadur.

Aleksï. Ne blij ket din kanaouennoù ye-ye.

Kalvez. Ne c'houlennet ket digant petra na blij ket dit, met petra a blij dit.

Aleksï. Ar re all, met paz tout. Kanaouennoù evel "Les Nations", "Paotr ar Yoded", "Anduilhenn an Aotrou Person", setu tout.

Jakez. Me a blij ar re fentus din.

Kalvez. Ha te, Job ?

Job. Me a blij din ar c'hanaouennoù entanet, ivez ar re flour.

Kalvez. Doare ar muzik evel e "Me ' zo ganet e-kreiz ar Mor".

Job. Ya, ya, hag ivez ar c'hanaouennoù ye-ye; fentus int; n'eo ket ar c'hanaouennoù a blij din, met an tonioù.

Kalvez. Evit gvir, me a gav din, ne deol ar re yaouank evezh ebet ouzh ar c'homzoù, met ouzh an ton.

Job ha Jakez. Ya, an ton a vez brav.

Kalvez. Peseurt kanaouennoù ye-ye a blij dit ? Selaou a rez ar radio ?

Job. Ya, alies.

Kalvez. War peseurt post e selaouez ?

Job. Diouzh ma teguezh.

- 10 -

II. AL LEVRIOU.

Kalvez. Eus peseurt levrioù hoc'h eus dalc'het soñj ? Perak ?

Fañch. Dalc'het 'm eus soñj eus Istor Breizh, eus Buhez Yann-Vari Perrot, eus buhezioù Glad Laport hag Erwan Ar Moal. Rak plijus eo d'an den lenn istor e vro, da skouer Nevenoc, Anna Vreizh, ha buhez an dud ganet ha mervet er vro.

Kalvez. Ha te, Aleksï ?

Aleksï. Me 'm eus dalc'het soñj eus Istor Breizh, gant an Ao. Chardonnet; Istor Breizh Poisson, ha neuze e Saozneg "Les Cent un Dalmatiens".

Kalvez. Petra ?

Aleksï. "The Hundred an One Dalmatiens".

Kalvez. I don't understand your English ! Perak eo'h eus dalc'het soñj eus al levrioù-se ? Al levrioù istor hag al levr all ?

Aleksï. Me a blij din al levrioù istor, hag al levr all a oa an hini kentañ an boa lennet e Saozneg.

Job. Petra ? "Les Cent et Un Dalmatiens" a zo ul levr istor ?

Aleksï. N'eo ket, met ul levr saoznek eo.

Kalvez. Ha te neuze, Jakez ?

Jakez. Istor Breizh ivez.

Kalvez. Pehini ?

Jakez. Hini Chardonnet, ha neuze an hini bihan embannet gant ar P.N.B.

Kalvez. Perak ?

Jakez. Evit ober un dra bennak evit ar vro eo'h eo ret anavezout anezhi da gentañ. Ha neuze, a-hend-all "Histoire du Kon-Tiki".

Kalvez. Perak ?

Jakez. Dre ma 'c'h eo un istor avañtur.

Kalvez. Ha te, Job ?

Job. Me 'm eus dalc'het soñj eus un toullad. Da gentañ eus "Un Recteur de l'Île de Sein", gant Henri Queffelec.

Kalvez. Perak ?

Job. Abalamour ez eo un istor tremenet en Breizh, en Enez Sun, ha neuze e-balamour d'ar menozioù a zo e-barzh.

Kalvez. Peseurt menozioù ?

Job. Eno ' vez gwelet ur barrez hep beleg o kaout doujañs evit ar sakrist hag o lakaat o fiziañs ennañ. A-benn ar fin e teuo da vazañ person e barrez, peogwir ne zeus beleg all ebet davete. D'an eil, dalc'het em eus soñj eus ul levr skrivet gant Dan Breen "Mon Combat pour l'Irlande". **KALVEZ Perak ?**

Kalvez. Feiz, abalamour m'eo bet skrivet gant ur broadelour iwerzhonat. Hag Istor Breizh ivez. N'em eus lennet nemet hini an Tad Chardonnet. En sell ez on da lenn hini Poisson. Lennet 'm eus ivez levrioù embannet gant ar P.N.B. Ne lavarint ket deoc'h tout... Hag unan all an eus dalc'het soñj anezhañ "L'Etranger" gant Camus. N'em eus lennet nemet hennezh eus levrioù Camus, ha dalc'het em eus soñj anezhañ.

- 11 -

Kalvez. Petra a gont al levr dre vras ?

Job. Un den en em gav 'n e-unan er bad hag e laz unan all n'ouzer penaos. Hag ez eo barnet evit ar muntr-se. E vamm a varv ivez, h n'en deus keuz ebet, pe no seblant kaout keuz ebet d'e vamm.

Kalvez. Ha bez 'ez eus ul levr bennak c'hozh ?

Job. Ne gredan ket; marteze e teuo da soñj din.

* * *

Kalvez. Peseurt levrioù hoc'h eus adlennet ? Te da gentañ, Fañch ?

Fañch. Adlennet 'm eus Istor Breizh ha Buhez Salañ Ar Foll dre 'm eus c'hoant da gaout un "ide solud" eus ar pezh a lennan.

Kalvez. Ha te, Aleksï ?

Aleksï. N'em eus adlennet levr ebet, met en sell ec'h on da adlenn Istor Breizh Chardonnet.

Kalvez. Ha te, Jakez ?

Jakez. Istor Breizh, "La Peste" gant Camus, hag ivez "L'Etranger".

Kalvez. Plijout a ra Camus dit neuze ?

Jakez. "Interessant" a-walc'h eo.

Kalvez. Ha te, petra ac'h eus adlennet ?

Job. N'm eus adlennet levr ebet. Ne welan ket.

Kalvez. Mervout a ran n'en deus meneget hini ebet ac'hanoc'h ul levr en Brezhonek ?

Job. Me n'em eus ket lavaret tout ar pezh am boa da lavarout.

Kalvez. Daoust ha dalc'het en deus soñj unan bennak ac'hanoc'h eus ul levr brezhonek ?

Job. Ya, me 'm eus dalc'het soñj eus al levr kentañ lennet en Brezhonek: "Diamantoù Keroulaz", hag emañ oc'h adlenn anezhañ bremañ.

Kalvez. Perak ?

Job. Abalamour n'em boa ket komprenet pep tra ennañ; gerioù 'zo n'em boa ket komprenet. Ha bremañ e lennan se kalz aezetoc'h.

Kalvez. Pegoulz ez poa e lennet evit ar wech kentañ ?

Job. Warlene a gav din. Ha bremañ ec'h on krog d'e adlenn; bendez e lennan ur bajenn.

* * *

Kalvez. Peseurt doare levrioù a blij deoc'h lenn ? Fañch ?

Fañch. Me a blij din lenn buhez tud eus Breizh, rak skouer vat a roont dimp evit kalz a draoù, dre ar vuhez o deus bevot, ha dre m'o deus karet Doue hag ar Vro. Setu.

Kalvez. Aleksï ?

Aleksï. Me ' blij din ivez lenn buhez tud, levrioù istor, ha levrioù saoznek.

- 12 -

Jakez. Me 'blij din levrioù diwar-benn hon bro ha levrioù-avañtur; levrioù enne dervoudoù.

Kalvez. Ha te, Job ?

Job. Me 'blij din lenn levrioù hag a zeske un dra bennak diwar-benn ma bro hag he zud.

* * *

Kalvez. Setu ar pevare gouleñ diwar-benn al levrioù :
Peseurt levr, pe peseurt levrioù o deus displejet deoc'h ha perak ?

Fañch. N'em eus ket lennet a-walc'h a levrioù da unan bennak da vezañ displejet din.

Kalvez. Hemañ en deus c'hañs. Ha te, Aleksï ?

Aleksï. N'em eus ket soñj bezañ lennet ul levr hag en defe displejet din.

Jakez. Na me kennebeut. Bezañ 'zo levrioù ha na blijont ket din, met neuze n'o lennan ket: levrioù enne prezegennoù, tezennoù goullto ha taolennadurioù. Gwelloc'h eo gwin al levrioù a vez enne dervoudoù.

Job. Ha te, Job ? Me 'm eus kavet levrioù da zisplijout din met n'em eus ket dalc'het soñj anezhe, rak eus al levrioù-se ne vez ket dalc'het soñj, ne gredan ket. Ne vez dalc'het soñj nemet eus ar re a blij, a gredan.

Kalvez. Piv en dije c'hoazh un dra bennak da lavarout diwar-benn al levrioù ?

Aleksï. "Le Trésor de l'Abbaye" en doa plijet din.

Kalvez. Ya, ha perak ?

Aleksï. Dre ma oa brav.

* * *

III. AR C'HELLOUENNOU.

Kalvez. Degouezhet omp gant trede lodenn hon diviz: Ar C'helouennoù.
Peseurt kelouennoù a lennit gant plijadur ha perak ?

Fañch. Lenn a ran gant kalz a blijadur "Mouezh Sant Erwan", testeni eus ar Vreuriezh; "Barr-Heol", testeni eus buhez hor pobl hag eus ar skriva-gnerien a zo skignet a bep tu er vro. - "Rallye-Jeunesse" am eus lennet 'vit ar sizhun, ha n'em eus dalc'het soñj nemet eus un dra: "Propagation ar Feiz, Me 'zo enep !" hag eus al linennoù-mañ: "Darn a zo 'n em c'houlenn ha n'he doa ket abuzet an Iliz eus hec'h otorite dre ma oa spredetekoc'h ar visionerien gant ar pobloù a vezent kaset d'aveze". Al linennoù-se a vefe barrek ar goshañ da zisplegañ. - Ha neuze, eus kasetem Sant Jozef: "Flash".

Kalvez. Evel just, pennad "Rallye" bet meneget gant Fañch a zo fall-tre. Marteze ez int menozioù displeget gant tud yaouank; ne gav ket din avat e vefent bet displeget penn-da-benn gante, met bet int lakaet war o c'hont. Ar pennad-se a seblant din bezañ fall.

Fañch. Fall-daonet. Morven en doa displeget se din.

Job. Ar pennad-se n'zo sot.

Kalvez. Klevet ez poa komz anezhañ e-rak ?

Fañch. Ya, gant an Ao. Tomaz.

- 13 -

Kalvez. Ha te, Alekski ?

Alekski. Me a blij din lenn "Mouezh Sant Erwan", "Ouest-France".

Kalvez. Perak e plij dit "Mouezh Sant Erwan" ?

Alekski. Abalamour ec'h eo hon journal-ni.

Kalvez. Perak e plij "Ouest-France" dit ?

Alekski. Abalamour ma ro keleier eus ar vro; ha bez' e vez ivez un tamm humour gant Lariflette.- Ha "L'Avenir de la Bretagne".

Jakez. "Ouest-France" a lennan dre ma ro da c'houzout petra a dremen un tamm dre-holl; "L'Avenir de la Bretagne", "Mouezh Sant Erwan", ha "Salut les Copains" a-wechoù.

Kalvez. Plijout a ra dit "Salut les Copains" ?

Jakez. A-wechoù, diouzh ar pezh a vez ennañ. Traoù'zo a vez plijus.

Kalvez. Ha te, Job ?

Job. Me a lenn kalz a gelaouennoù. Da gentañ "L'Avenir" abalamour ec'h eo ur gelaouenn vrosedel. Lenn a ran ivez "Skol", "Wanig ha Wenig", pa gavan anezhañ, "Barr-Heol", "Ar Vro", hag a-wechoù "La Vie Bretonne"; "Bretagne-Dimanche" bep sizhun peogwir ec'h on komanantet; "Al Liamm", gant kalz a blijedur, met traoù dices a gavan ivez e-barzh a-wechoù; "Le Monde", pa gouezh etre va daouarn, ha pennadoù zoken tennet eus "La Croix".

Kalvez. Pelec'h e kavez "La Croix" da lenn ?

Job. Ne lennan ket "La Croix", met pennadoù 'zo a vez lakaet a-gostez e-vidon, hag o lennan gant kalz a blijedur dre ma kavon ur bern traoù e-barzh a-wechoù. A-hend-all e lennan bomdez "Ouest-France" hag an "Telegramme".

Kalvez. Ret eo kredif n'eus kalz a dra d'ober e Filo! (c'hoarzhadeg)

Job. Mar kav deoc'h n'eus ket kalz a dra d'ober n'hoc'h eus nemet dont em flas, hag e welfet ! Anakounac'haet em eus ivez ez on krog da lenn div pe deir niverenn eus ar gelaouenn euskarat "Enbata".

Kalvez. Peseurt pennad en deus plijet dit en "Enbata" ?

Job. An niverenn ziwezhañ he deus plijet din penn-da-benn.

Kalvez. Daoust hag-eñ ez eo plijusoc'h eget "L'Avenir", da skouer ?

Job. Ya, a greden.

Kalvez. Perak ?

Job. En "L'Avenir" ec'h int krog d'ober tezennoù. N'eo ket gwir ? En "Enbata" e vez oberoù, fedoù.

Jakez. Chom a reont war an douar en "Enbata"; kontañ traoù hag a c'hoarvez, ha n'eo ket traoù hag a zo sañset d'erruout.

Job. Met n'omp ket amañ evit barn ar c'helaouennoù.

Kalvez. Eo ! Gwelout a ran n'ec'h eus meneger da "Rallye", na "Formidable", na kelaouennoù graet evit tud yaouank eus da oad.

Job. Daou vloaz 'zo e oan komanantet da "Rallye", met a-benn ar fin o deus displijet din pennadoù 'zo, hag ivez stumm ar gelaouenn.

Jakez. Avel !

Job. Ya, n'eus netra e-barzh, ur gelaouenn evit bugale tud pinvidik.

Kalvez. An eil goulen: Petra a lennit da gentañ ? Lavarit anv ar gelaouenn, ha goude titl ar pennad a lennit da gentañ e-barzh. - Te, Fañch ?

Fañch. Me 'lenn da gentañ ar pezh am bez skrivet e "Mouezh Sant Erwan" da velout hag-eñ e soñjan er memez doare bopred. Setu.

Kalvez. Ha te, Alekski ? Petra a lennez da gentañ ar c'helaouennoù ac'h eus meneger ?

Alekski. E "Mouezh Sant Erwan" e lennan da gentañ ar pennadoù skrivet gant izili ar Vreurezh. E "Ouest-France" e lennan keleier ar bed, hag ar politikerezh.

Kalvez. Lenn a rez ar pennadoù gouestlet da bolitikerezh ar Frañs ?

Alekski. Ya, pa vez un dra bennak a-bouez.

Kalvez. Ha te, Jakez ?

Jakez. E "Mouezh Sant Erwan" e krogan gant ar bajenn gentañ hag e kendal-c'han betek ar bajenn ziwezhañ, ken plijus e vez. En "Ouest-France" e lennan ar C'hañvoù (c'hoarzhadeg!) ha goude Lariflette, an Embannoù Bihan, ha keleier ar C'hoarzhadeg. E-barzh "L'Avenir" e krogan gant "Les Hexagoneries".

Alekski. An "Tonton Flingueur" a blij din ivez.

Kalvez. Ha te, Job ?

Job. Me a lenn ur gelaouenn a-bezh pa vez roet din.

Kalvez. Gant petra a grogez ?

Job. E "Mouezh Sant Erwan" e krogan gant ar pennadoù skrivet ganin evel just, ha goude e lennan pennadoù ar re all.

Kalvez. E "L'Avenir" ?

Job. E "L'Avenir" e lennan "Lex Hexagoneries", fentus e vezont, ha skrivet gant unan yaouank.

Kalvez. Hag a anavezet ?

Job. Ya, ya.

Kalvez. Petra a lennez da gentañ en "Ouest-France" peogwir e lennez bomdez an "Ouest-France" hag an "Telegramme".

Job. Lenn a ran dreist-holl pajenn ar politikerezh. A-rack e plije din lenn ar gwallzervoudoù, met ne blijont ken din. Ha neuze e lennan keleier ar vro.

Kalvez. Petra a lennez da gentañ el "Liamm" ? Koumanantet out d'an das-tumden-se ?

Job. Ya, koumanantet on. Lenn a ran ar barzhonegoù, hag e lezan a-gostez ar pennadoù re ziaes.

Kalvez. Lenn a rez an notennoù ?

Job. An notennoù a blij din ivez el "Liamm" hag er "Vro".

Kalvez. Petra a lennez da gentañ er "Vro" ?

Job. An notennoù, ar c'heleier diwer-benn ar broioù bihan.

Kalvez. Ar goulenn diwezhañ diwar-benn ar c'helaouennoù:
Petra a blij deoc'h ar muiañ ? Te, Fañch ?

Fañch. Mann ebet da lavarout .

Aleksi. Na din kennebeut; eo, "Kelecier an Deiz" ("La Dépêche du Jour".)

Job. Pezh a blij din eo ar fedoù. Da skouer pa oa bet manifestadeg Wen-gamp, em boa lennet se da gentañ. E "Mouezh Sant Erwan" e lennan pennadoù an izili, peogwir e komzont eus ar pezh a vez bet graet.

Kalvez. Se ac'h eus lavaret dija, se eo a lennez da gentañ, met c'hoant am befe da c'houzout peseurt pennad a blij dit ar muiañ.

Job. Ar fedoù.

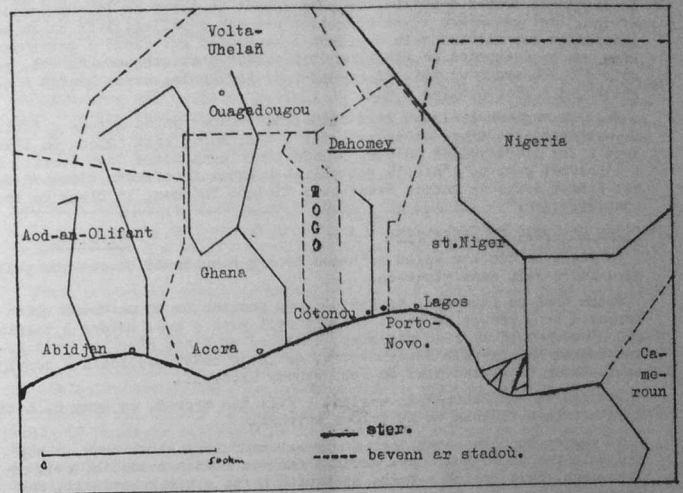
Kalvez. Petra en deus plijet dit da skouer e "Mouezh Sant Erwan" : an diviz sozet ganeoc'h pa studiadenn an Ao.Talbot diwar-benn Bro-Gembre ? Petra en deus plijet dit ar muiañ ?

Job. Diaes eo din respont, met e oant o-daou, ne gav ket deoc'h ?

Kalvez. Eo, met traoù disheñvel e oant.

Job. Setu perak ez eo diaes respont.

Kalvez. Setu echu an diviz. Un dra a chom ganin d'ober c'hoazh : truga-rekaat ar pevar faotr o deus bet ar vadelozh da respont d'ar goulennoù a zo bet graet oute. "Fañch, Aleksi, Jakez, ha Job" n'int nemet lesanvioù o deus dibabet evit komz gent muioch a frankiz.....

KELEIER EUS AN DAHOMEY

GANT YANN TALBOT. (1)

Kelenner e lises Behanzin, Porto-Novo, DAHOMEY.

30.9.1965

Warc'hoazh da 8 eur, e krogo ar skol amañ. Loret ez on bet da gelenn e "Philo", kentañ klas, trede, 5^{et} ha 6^{vet} klas; 18 1/2 eur en holl. Lojet ez on en un ti, gant tri mignon, kelennerien el lise, nemet unan hag a raio war-dro binvioù-tredan ar skolioù. Daou vevl hon eus evit ober ar boued, gwalc'hiñ, skubañ, kannañ hag all. Bep beure, e roomp da Josef, ar mastr-boy, 1 000 lur CFA evit prenañ marc'hadourezh evit an devezh.

Bevañ a reomp en ur c'harter didrouz a-walc'h, pell diouzh kreiz kêr, ha war-dro ur c'hard eur bale eus al lise Behanzin. Daou eus va c'hamaladed a zo katoliked; bez' ez eus daou jedonour anezhe. Egile n'ouzon ket avat pehini eo e gradenn.

Ar Golennadurezh hag an Iliz.

11.10.1965

Ur bern traoù a zeskin ivez er vro-mañ. Heñvel-mik ez eo ouzh Breizh evit meur a dra. Ar skol a vez graet e Galleg war denvezioù gall. Diwri-ziennet e vez ar skolidi penn-da-benn evel-se. Darn a gomz c'hoazh o yezh etrezo, met evit pegeit amser ? Koulz lavarout ne ouzont netra diwar-benn o bro. Met anavezout a reont met Colbert ha Louvois.

1- Dindan an titl-se ez embannomp pennadoù tennet eus lizhiri kaset gant rcner-a-enor ar Vreuriogh d'an izili.

Gwir eo ameur o paouez kemmñ an denvezioù-studi evit an istor hag an douaroniezh. Bremañ e vo roet ur plas dereat da istor ha da zouaroniezh Afrika. Met kement-se a vez kenteliet c'hoazh e Galleg. Keit ha ma ne gomprenint ket talvoudgezh o yezhoù-i ne vezint ket dieub e gwirionez. Darn eus an deskarded ne c'hellont mui plediñ gant ezhommoù an dud, peogwir n'o c'homprenont ket. Ar re-mañ a zo Afrikaniz, ar re gentañ a zo gallec'hoed a spered, livet e du.

Ma ! Me a glask evelkent reiñ dezho d'anavezout ha da garout o fobl. O yezh avat a zo diaes da zeskiñ, ret e vefe kaout kalz amzer. En iliz ivez e vez diwriziennot an dud. Kristenien o komz nemet Goun etrezo, hag o c'houzout pemp pe c'hwec'h ger gallek hepken. En oferonn zivoc'h eus bet komzet dezho er sermon diwar-benn "Sainte Thérèse, la fleur de la vie contemplative!"

Alioù da izili ar Vreuriezh.

31.10.1965

Un dlead eo din kas keloù ac'hanoñ deoc'h peogwir ez on net ken pell diouzhoc'h evit daou vloavezh.

Emañ amañ en Dahomey o teskiñ d'ar re yaouank ez eo un dever evito karout o bro, karout ha kaout doujañs evit yezh o zud. Bemdez e tisplegen d'ar baotred zu a zo direzomp, e tleort studiañ, n'eo ket evit bezañ enoret ha pinvidik diwezhatoc'h, met evit bezañ gwelloc'h e servij ar re baour ha kement hini en deus ezhom skoazell.

Met dre ma oan Renner-Meur werlene e fell din bremañ, da gentañ, hetañ deoc'h kalz a frouezh en ho labour kalonek.

Ne zegaso ho poan berzh d'ar vro nemet ma ouzomp klask ober e pep tra bolontez an Aotrou Doue. Peditañ a ran eta bemdez evidoc'h, evit ar Vreuriezh, evit Breizh a-bezh. Ha kredañ a ran e rit kemend-all, rak lavaret en deus Hor Salver e rank an neb a fell dezhañ mont d'e heul kemer e groez war e choug ha mont en hent.

Bezomp stag eta dre ar Feiz, an Esperañs hag ar Garantez ouzh Hor Salver Jezuz, ma roio deoc'h nerzh ha sklerijenn ar Spered Santel da genderc'hel da vevañ en E servij, e servij hon Nesañ, hag e servij hor bro.

Goulennomp digant an Aotrou Doue, en hor pedennoù, ar c'hmas da c'hellout stourm ouzh an diegi, ouzh al laoskentez, ouzh kement pec'hed a c'hellfe mougañ hor c'halonoù bremañ tommet ouzh buhez Breizh.

Er bloaz-mañ e vefen laouen mar gellfec'h plediñ maoc'h gant ar re gozh a-hed ar goañv, ha kenderc'hel gant an oferonn en ospital Kergoualc'h. Spi am eus ez a c'hoazh ar re vihan e ti an dud kozh da ganañ kantikoù goude ar studi. Klaskit ivez komz, lenn ha skrivañ brezhoneg en un doare mat; deskit istor hor bro; grit war-dro an teizorioù a arz a zo en arvar en-dro deoc'h.

Hag ivez n'ankounac'hait ket diskouez karantez hag ur spered eun e-touez ho kamladad er c'hlasoù. C'hwi eo a zo bet kaset en anv Breizh da embenn ar wirionez diwar-benn hor bro. Ho tlead a zo eta bezañ baotred a deoc'h hag a labour, ma vo lavaret diouzhoc'h: "Bretoned ez int; en em zerc'hel a reont evel tud a zore".

Ar c'hampoù hag ar retredoù, sur on, a vo talvoudus deoc'h holl. Klaskit mont ar muiañ ar gwellañ. Hag en hoc'h oferonn viz kentañ e c'houlenn diganeoc'h pedit evit ma tiwano e kalonoù re yaouank skolioù St Jozef ha Bossuet ur garantez oberiant evit Doue, hon Nesañ hag hor Bro. Savit

ar pedennoù-se dirak an kalon dener ar Werc'hez Vari e dremen drezi en holl c'hrasoù; hag ho pet fiziañs e gwarez St Erwan, a zivall ar Vreuriezh eus lein an Neñvou.

Ur soñj ho po ivez marteze evit ar vro emañ o vevañ enni bremañ: en em astenn a ra ar feiz kristen, met n'eus c'hoazh nemet 15 % eus an dud badezet. Hag uñ druez eo gwelout ar vugalo klañv gant an naon, c'hwec'h zhet o c'hof gant ar c'hleñved, hag alies dall o daoulagad. Darn anezho ne reont ket ur pred gwirion a-hed ar bloez. Soñjit e se pa zeuio c'hoant deoc'h dispign hoc'h holl arc'hant e madigoù.

A greiz kalon e karantez Doue ha Breizh.

Kudennoù ar yezhoù er skolioù, er vuhez, en ilizoù. 2.11.1965.

Rescivet em eus va levrioù-skol, met ne ouzon ket pelec'h emañ va mall. Ne gredan ket e c'hellfe bezañ bet kollet, met hast am eus da c'houzout un dra bennak diwar ho fenn.

Emañ o vont da sevel ur pennad evit M.S.E. diwar-benn Kendalc'h Keltiek Glasc'hu. Kas a rin anezhañ deoc'h war-dro diwezhañ ar miz.

E gwirionez em eus kalz a labour da ober amañ, rak ret e vez din aozañ va holl gentelioù, peogwir ez eo disheñvel a-walc'h an denvezioù-studi evit ar c'hlasoù bras. A-wechoù e vezan peder eur o sevel ur gentel evit ar c'hlas Prederouriezh. Dreist-holl dre ma vank al levrioù rotañ.

Kontañ a rin deoc'h ar pozh am eus merzet diwar-benn buhez an dud dre amañ. 90 % eus ar boblañs ne c'hell ket komz galleg en un doare aes a-walc'h. En tu all da 60 vloaz ne vez kavet hogos hini ebet. Gallegerien a-vihanik n'eus ket evit c'hoazh e-touez Afrikaniz, nemet un dornadig bugale gelennerien, pe gargidi afrikat e vefe. El lise, e komz ar skolidi Galleg etrezo, dro ma'z eus ur c'hwec'h bennak a yezhoù-pobl en Dahomey, ha ma'z tou ar baotred a bep korn ar vro. Hogen ar re vihan a glevet oc'h ober etrezo gant o mammyezh. Ar re vras a vefe divarrek da ziplegañ menozioù don ha skiantel e Goun, pe Fon, pe Yoruka, dros evel e Breizh; ha neuze strivet o deus kement evit deskiñ galleg ma fell dezho diskouez ez int deuet a-benn. Ne ouzon ket hag-eñ e sellont ouzh ar yezhoù-pobl evel ouzh traoù kozh mat da lakeat er mirdioù. Ret e vefe lavarout ivez ez eo kalz ledanoc'h ar ouiziegezh a c'heller tapout dre ar Brezhoneg eget dre ar yezhoù bihan-se. Ne anavezan e Goun nemet un nebeut troidigezhioù eus ar Skritur Sakr, ordinal an oferonn, ha kantikoù. Oberenn lennegel ebet. E Galleg eo e skriv ar skrivagnerien vru-det. Evel-reizh e vez kavet studiañnoù e Galleg diwar-benn ar yezhoù-pobl, evel ma ra an Ao.Falc'hun. Met den n'en deus labouret evit ober anezho binvioù a sevenadurezh a-vremañ.

En arvar e vo eta ar pobloù-mañ da goll o fersonalezh, a-feur m'en em astenne ar skoliata. Met un tregont bloaz bennak a vefe ezhom evit m'en em astenne ar Galleg en darempredoù hiniennel. En darempredoù kevredigozhel emañ ondeo an trec'h gant yezh Vro-C'hall (meprezh, ijinerzh, kenwerzh bras, skolioù), met se ne da ket pell, 10 % eus an dud hepken.

Emañ Dahomey, war ar poent-se, evel ma oa Breizh e 1870. Bremañ, ar vro-mañ a zo dieub. Mar fellfe dezhi, e c'hellfe digeriñ bras an nor d'ar yezhoù-pobl er vuhez ofisiel. Met kement a zo anezho ma ne c'hellfed ket dibab hep tousmac'h ha reuz, dros evel m'eo c'hoarvezet an Indez.

Hogen gallet e vefe ober gant ar yezhoù bihan er skolioù-izel hag er burevioù lec'hel; er radio e vez graet endeo bemdez, pa vez c'hoant da vezañ sur e komprenfe an dud. Ar Galleg a vefe miret evit an aferioù a stad, pe an aferioù etre ar stad hag ur rannvro, pe an aferioù etre ar rannvroioù. Kalz aesoc'h ha frouezhusoc'h e vefe eget klask rediañ an dud da zeskiñ ur yezh estren; amzer, poan hag arc'hant kollet en ener.

Bremañ, evit ar pezh a sell ouzh an iliz ez eo heñvel-mik; em farrez e vez lavaret teir ofereñn bep sul. Da 7 eur un ofereñn veure e Galleg gant troidigezhioù e Goun ha kantikoù en div yezh. Leun-kouch e vez an iliz. Perak eta miret ar Galleg peogwir den ebet ne gompren an disterañ ger, nemet ur gelennerez alamaneg eus Bro-C'hall. Respont mat a reont a-gevret e Galleg peogwir ez eo bet desket dezho. Petra a gomprenont avat? Distra tra, sur a-walc'h. En ofereñn-bred, da 9 eur 30, e vez s'uezhusoc'h c'hoazh an traoù. E Galleg tout e vez ivez. Tud en oad ha bugale a vez mesk-ha-mesk. Un eñvor lemm o deus (ur sevenadur dre gomz o deus hepken) hag evel-se e respontont ervat d'ar beleg. Met n'hellont kompren netra pa vez komzet dezho diwar-benn teologiezh Sant Paol. N'hellont ket kompren na kanañ ar c'hantikoù gallek evel "Terre de Sion, réjouis-toi" pe salmoù Gelineau. N'eus ket de lavarout, un iliz estren eo c'hoazh an Iliz Katolik er vro-mañ. Zoken gant ur arc'heskob du en he fenn.

Douaroniezh ar vro, an ofisoù, ar programoù-skol. 16.12.1965

Dacust hag-efñ hoc'h eus tremenet endeo gouelioù Nedeleg o klask di-wall bezañ gletiet-mik gant ar c'hwez a ruilh war ho korf a-bezh? Diaes a-walc'h e vo dimp amañ soñjal ez eo bet ganet ar Mabig Jezuz en ur goañv ken yen ma voe ezhomm un ejen hag un azen evit e dommañ.

Diwezh miz kerzu a zo war an eod-mañ unan eus tommañ ha sec'hañ mareoù ar bloaz. Evel ma ouzoc'h sur-mat, ez eus amañ pevar c'houlz-amzer: daou sec'h (miz du - miz menrzh ha miz gouhere) ha daou c'hleb (miz meurzh-miz gouhere ha gwengolo-du). 7-pad ar c'houlz-amzer gleb bras e vez stouvet an holl hentoù. E Porto-Nevo e ranken zoken mont d'al li-se en ur birogenn. Er gêr-mañ e krouezh 1 200 mm a c'hlay en ur bloaz. Evel-just, seul uheloc'h ma saver war-du an hanternoz, seul sec'hoc'h e teu an amzer da vezañ, ha seul hiroc'h ar mareadoù sec'h. Er c'hontrol, ar c'houlz-amzer gleb a ya war verraat. War an harzoù zoken, tost d'an Niger, war ribl rannvro ar Sahel, n'eus ken nemet ur c'houlz-amzer eoc'h a bad war-dro 7 miz hag unan gleb e-pad ar 5 miz all. An tommañ: a chom peuzheñvel a-hod ar bloaz: 27° dre vras, ha war-dro 7° a ziforc'h etre ar miz tommañ hag an hini klouerañ.

Evit pezh a sell ouzh arboellerezh ar vro, em eus lennet nevez'zo e vez foranet bep bloaz 70% eus arc'hant ar stad evit peañ ar gargidi. Dahomey a zo ar vro nemeti en Afrika ma tiskenn enni live-bevañ an dud.

Hag ar vro e-kichen, an Nigeria, a zo pinvidik-mor, poblet a 31 mili-on a dud, gant teir skol-veur, ur gêrbenn, Lagos, enni 350 000 annezied, ar gêr vrasañ, Ibadan, gant 500 000 annezied. Nigeria a zalc'h ar penn er bed evit produadur eoul palmez. Gwelout a rit peseurt diforc'h a c'hell bezañ etre broioù stok ha stok an ail d'eben, dres evel en Europa. Bez' ez eus div Afrika: an hini a ya war ziorren hag an hini a ya war wanaat.

N'em eus bruderezh vat ebet da ober evit an iliz katolik e Dahomey. En ofereñn-veure on iliz-veur amañ, evit goul Krouidigezh Dinamm ar

Werc'hez Vari, ne oa netra afrikat el lidoù. Kantikoù gallek ha latin, pedennoù ha sarmen e Galleg. Petra 'c'heller kompren? Gant un arc'heskob du e Cotonou!

Bez' ez eus enebiezh, hogos droukoni, etre ar breuric'hioù, hini an Itron Varia, hini ar Galon Sakr, hini Pêr ha Paol, hag all; pep hini o klask laerezh hoc'h izili digant eben, o tisplogañ n'eus nemeti a vefe kristen-rik, ha n'eus nemet drozi e c'heller mont d'ar baradoz.

Un dra sirius evelkent: emamp eo'h azeañ evit mat an denvez-kelenn evit an istor er skolejoù. Pouezet hon eus droist-holl evel-just, war istor Afrika, emdroadur ar sevenadurezhioù, an teknikoù, ar menozioù, arboellerezh ha relijion Europa hag Amerika an Henternoz. Skarzhet hon eus kuit an darnvuiañ eus an darvoudoù brezel hag ar politikerezh a oil renk evit miret hepken an houladennoù.

Met ar pezh a zo dipitus eo hon eus ranket troc'hañ an istor a-ziavaez an harzoù ordinal. Da skouer evit ar pempvet klas e krogomp er VII-et kanved hag ez eomp betek ar XVI-et kanved e-barzh, o studiañ Europa, Islam, Afrika, Amerika a-raok Colomb, Indez, Sina, Japan. E kentañ klas e studiomp eus 1870 betek 1945 o pouezañ war impalceriezh Europa en Afrika hag en Azia. En eil klas ne weler evit istor Europa, eus kreiz an XVIII-et kanved betek 1870, nemet kudennoù ar frankiz, kudennoù an arboellerezh, levezon ar brezelioù war vuhez ar bed, komedurioù e buhez ar govredigezh en Europa; 22 kentel en holl evit an hanterenn-se eus ar program.

Merzet em eus ne oar ar skolidi netra ebet diwar-benn istor Afrika, netra diwar-benn douaroniezh hag arboellerezh Afrika, netra diwar-benn o sevenadurezh. Ne ouzont ket pelloc'h amañ mammenn an Niger, ne ouzont ket petore diforc'h a zo etre ur c'honidigezh-douar da vezañ hez ur c'honidigezh-douar da werzhañ, hag all hag all.

Ne fell ket dezho krediñ pa zisplegomp dezho an deus ar glav orinoù naturel, ur gudenn a serbuez hag a ziskenn tommder. Evito e krouezh ar glav pa fell d'ar "cri-cri" skuilhañ dour war ar bed. Ha patred kristen zoken a gred e so.

Nedeleg laouen ha bloavezh mat, ma skuilha ar Spered Santel kalz a sklerijenn an hon eneoù, dimp da c'houzout difenn Breizh hag hor Feiz e kement degouezh.

Kudennoù ar skol hag an ekonomiezh, ar yezhoù, lidoù ha mojennoù vagen. 2.1.1966

Ma ! Emaon bremañ e-mesk ar Vorianed o klask kelenn dezho istor ha douaroniezh Afrika. E gwirionez ne ouzont term diwar-benn o bro, dres evel e Breizh. Hag amañ e ra ivez ar Galleg e reuz, mat n'eo ket ken gwazh ha du-mañ evit c'hoazh. 90% eus an dud n'ouzont ket yezh Vro-C'hall. Setu ar pezh a envor an "Afrique Francophone" !

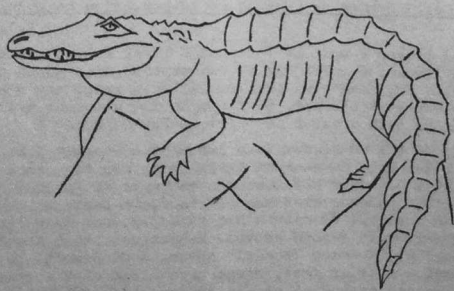
Marteze ez eo bet an Ao.K.....o labourat e Dahomey ivez gwechall. Kulskoude n'eus kalz da skrapat amañ. Paour pep tra, an douar, an dud ar gouarnamant. Ne ouzer ket penaos e vo paet ar gargidi-stad er miz a zeu, rak n'eus gwenneg ebet ken er c'hof. Da Bariz eo e vo c'hoazh da stouvañ an toulloù. Un dispac'h a zo bet pemzek deiz 'zo ha bremañ amañ ar jeneral Soglo e penn ar vro. Sañset eo dezhañ azeañ ar votadoù evit eñvel ur "Vodadeg Vroadel" nevez. Goudouzoù'h, pa gonzer eus "Broadel" amañ e reer ur fazi. N'eus broadolezh ebet e gwirionez met ur pemzek pobl bennak disheñvel an eil diouzh eben, hep unvaniezh ebet e-trezo. E Porto-Nevo e komzer ar Goun, ugent kilometrad pelloc'h war-

du ar gwalarn ar Fon, yezh bennañ Dahomey. Prenet en eus daou zornlevr-deskiñ hag ur c'hatekiz, met n' on ket gouiziek-tre c'hoezh. Diaes ke-
nañ eo tapout an doere-distagañ. Ar ger a glevor an aliesañ a zo "Yovo",
ar pezh a dalv koment ha "Gwenn". Pa dremenor er straedoù ne glevor nemet
"Bonsair, Yovo. Ça va bien ? Merci". Setu tout ar pezh a oar an dud e
Galleg.

Spontet e vefec'h gant paourentoz an annezidi. Bevañ a reont gant
50 sentim bamdez dre zen. Debrñ a reont n'eus forzh petra, traoù ru-
kunas paket e delioù glas bras. Kalz eus ar vugale a zo klañv, tev o
c'hof gant an naon pe ar boued fall, binimet o deculagad, dalc'hot gant
ar pian pe terzhienn ar paludoù. Unan eus ar c'hloñvedoù euzhusañ a
c'heller gwelout a zo an elefantiaziz. Ur spont ez eo; tud gant ur pezh
boull gig ha dour, ken tev hag o fann, war o gouzoug pe e lec'h all.
Ar wech kentañ ez on bet strafuilhet da vat.

Ret e vez ivez diwall diouzh an dour, anez da se o taper droug-kof
gant an embannoù, hag e c'hellit mireut an droug-se betek fin ho pu-
hez. Dalc'hmat e vez ret silc'h an dour evit an gegin ha zoken lakaat
e-barzh e-wechoù permanganat a ro ul liv limestra d'an hell evajoù.
Suezhus eo lakaat "noskafa" da fontañ an un dour livet evel-se. Met
ar blaz ne cheñch ket.

Alies a-walc'h e klevomp an noz lidoù pagan nepell diouzh al lise.
Fetichidi ha fetichadezed, gant kalz a dud en-dro dezho e kalc'h, o
kanañ hag o tañsal evit kaout sikour an doueoù hag ar speredoù mat.
Prosesionoù pagan a weler ivez e kêr gant ar sorserien o hejañ o amu-
letennoù. El lise, e kred ar skolidi, zoken ar gristenien, e galloud ar
sorserien. Porto-Novo a-bezh a gred e mojenn gurlaz-meur ar palud. Un
den drouk en em drouzfurme ur wech an amzer e gurlaz-meur hag a zebre
er besketaerien. Ken drouk e veze pa adkemere e stumm den, ma tivizas
e wrog hag e amezioen distruj an evaj a roe dezhañ an-dro e stumm den.
Hag abaoe an amzer-se e chomas gurlaz-meur. Met ken drouk e oa ma voe
ranket e lezhañ a-benn an diwezh. Un istor droc'h evel ma welit. Met
kalz a dud, zoken tud desket, a gred er vojenn-se.

Studiadonoù war ar storn, gizioù ar vro ha relijion. 18.1.1966

D'an daoulamn ruz eo e skrivin deoc'h al lizherig-mañ. Bouzet ha mou-
get ez on gant al labour; n'ouzon ket war betore tu treiñ....

Bremañ evit ar pezh a sell ouzh ve fonnañ. Krog-met o oan gentañ,
met kuezhet eo warnon kennad Bro-C'hall e Dahomey. Karget en deus a-
c'hanon da ober ur studiadenn istor war kreñvlec'h gall Quidah war an
oad, 80 km e kornog Porto-Novo. Dre se n'em eus amzer dieub ebet ken,
rek ar c'hannad a zo mall warnañ, hag o vezañ ma 'z on scudrñ, n'em eus
ket gallet nac'h; ret eo din kiañ. Goulenn a ran ouzha va-unan pegoulz
e c'hollin skrivañ an Istor Breizh hoc'h eus fiziet annon.

A-hond-all diwar-benn va buhez amañ, netra ispisial abaoe Nedeleg.
Nebeutoc'h a fedoù a souezh ac'hanon, boas en em gavr ouzh doareoù-ober
an dud. Kemaret em eus endeo un niver mat a luc'hskeudennoù-liv, met
ret e vez bezañ war evezh hag hebask, rek an dud n'houlont ket e ve

tennet o foltred dezho. D'o meno e laerer evel-se o skeudenn diouto, ha
donn o devez. Met darn o deus komprenet an tu : pa welit ac'hanoc'h
gant ar benveg e c'houlonnont arc'hant - "cadeu, cadeu", emezo - evit
reiñ an notre d'o luc'hskeudenniñ war o micher.

Kas a ran ganin en-dro ur bern traoù diwar-benn buhez ar c'hêriadenoù
pesketaerien, a vev en o ziez savet a-us d'an dour-mor war wernioù, hag
ivez ar c'hêriadennoù labourerien-douar gant o lochennoù kalc'hiek pe
hirgarrezek graet gant douar ruz pilet pe gant koad klañv ha kalot.

Gallet em eus ivez luc'hskeudenniñ dre daol-gwidre fetichidi ha feticha-
dezed goloet o c'horfoù a dresadenoù liv war o c'hroc'hen, hag a ver-
koù graet gant kontilli pe oant yaouank. Darn eus ar merc'hed a zo golo-
et holl o c'horf evel-se gant kleizennoù kinklet.

Deskot em eus kalz war gehalerezh ar "Chango" hag ar "Vo-doun" a zo
bet keset eus Dahomey gant ar sklavet betek Haiti ha Brazil. Heñvol-mik
ez eo c'hoezh lidoù ar "Vodou" en Amerika ouzh hini ar "Vo-doun" amañ.
Gwechall e veze lazhet tud evit kinnig d'ar Chango, bremañ e lazher loc-
ned. Met an dañsoù, al lidoù, an rbadennoù diskibledur a zo chomet evel
ma onet a-raok ar C'hallaoued. Re ziaes eo din displegañ deoc'h war ba-
per pennoe e tremen an traoù, met ne soñjo ket din e veze graet c'hoezh
seurt mac'hagnedurioù d'ar baetrod ha d'ar merc'hed or bed a-vremañ. Spon-
tet ez on bet da vat ar wech kentañ.

Ar relijion began ne glask ket salviañ an dud, met o lakart da gendou-
zañ en nerzhioù kosmek, rak an den n'eo nemet ul lod, ha n'eo nemet ul
lod diforc'h, eus an Natur. Dre se n'eus ket a foiz hiniennel; an hini
a dorr unan eus lezennoù ar relijion ne dorr ket hepken al liammet etre-
zañ hag an doueed, met dreist-holl al liammoù kevredigezhel etre tud ar
gêriadenn. Rankout a ra bezañ kastizet evit bezañ torret kompuez an
nerzhioù kosmek. Aleo ar feticherezh hag an achantouriezh evit klask
gounit un tamm eus galloud kosmek an doueoù. Dipitet e vezont gant ar
veleien gatolik; ganto emañ galloud Doue, emezo, met ne reont ket dimp
an tu da gemer perzh en nerzh-se. Mireut a reont o galloud avito.

Mister ar Rouaned, sizhunvezh an unvaniezh, an Islam. 18.1.1966

Krog ez on da veizañ bremañ pehini eo fazi bras an Iliz er vro-mañ, ha pesourt hent fall o deus kemeret ar guarnamantou abaoe pemp bloaz, evit diorren ar maezioù. Disul em eus gwelot ur c'hoari war leurenn an iliz-veur. Plijout a ra d'ar vorianed istor ar rouaned-vaj. Ar c'hoari-erien o deus displeget an emwel etre Herodez, an tri roue, hag ar vele-rien-veur. Goude-se klemmoù ha diougenoù gwreg Herodez, ar pezh n'emañ ket e Sant Lukaz. Hag en diwezh ar roueod o tont da azouliñ ar Mabig Jezuz er c'hraou. Souezhet ez on bet gant perzhioù dreist Afrikiz evit ar c'hoariva: jestroù, dremmoù, frazennoù da lakaat an dud da c'hoar- zhin ur wech ananzer, fromadur dirak ar c'hraouig, ha teneredigezh. Evit ur wech ar fideled a gleve burzhudoù Doue en o yezh, hag n'ho pi- je gwelot pegon digor e oa neuze o c'halon hag o spered. Se a dalvez dezho evit magadurezh o ene, kenkulz ha dek oferenn e galleg. Kavet em eus e oa an doare-ober-se heñvel a-walc'h ouzh ar pezh a veze graet e Breizh er Grennamazor, ar "misterioù" ken brudet.

Er sizhun-mañ e vevomp e Dahomey, evel er broioù all, sizhun unveni- ezh er Gristenien etre Katolikud ha Protestanted. Ware'hoazh hor bo un nozvezh pediñ a-gevret, gant an Aotrou 'n Eskob hag ur pastor eus Porto- Novo. Ar Protestanted eo a oa deuet da visioniñ da gentañ war an eod- mañ ha dre se ez eus kalzik afrikaned hag a ze act d'o heul. En treva- dennoù gall ez int kalvinidi; anglikaned ha pethodisted en trovadennoù saoz.

A-benn dok devozh e vo fin ar "Ramadan", koreiz ar Vuzulmaned. En deiz-se o vo chan-labour er skol, evel da geñver pep gouel relijiel pe bolitikel. Ar vuzulmaned hon eus en hor c'hlasoù a vez anavezot buan, rak en em strolleñ a reont, hag enebñ a reont ouzh ar gristenien hag ouzh ar baganed, hag ivez dre ma tougont alies anvioù arabek (daoust dezho bezañ du-pod), evel "El Hadj Omar", "El Hadj Tidjani", hag all. Devot-tre e tiskuez bezañ tud an Islam. Ret eo o gwelout o pediñ bep gwener da noz daoulinet war un tapis er voskeenn pe a-ziavaez war ar straed, rak n'eus ket plas o-barzh evit an holl. Hogen, ma 'z eo anavezot ar relijion gant darn anezho a oar lenn an arabeg, pe o deus graet ar pirc'hirinañ da v-Mekka, o chom an darnvuiñ dizek a-grenn war o c'hre- denn. Un toullad frazennoù da zibunañ buan-ha-buan, un nobut lidoù ha jestroù, ha neuze kalz a achantouriezh. Gout ' ouzoc'h, evit bezañ Mu- zulman ez eo a-walc'h lavarout: "Allah e zo Doue ha Mahomed eo e Ziou- ganer". N'eus netra da zeskñ, gallout a rit bevañ evel ma kerit, ne c'houlenner ket diganeoc'h "dilezel an den kozh" evel er feiz kristen. Setu perak ez eo aze evit an dud du bezañ Islamiz, met n'eo ket don- tre o gwirizenn, ha laosk da vet eo urzhiaer ar gevredigezh vuzulmat.

Ar miz a zeu e vo liderezh al ludu. Hervez kent, ez eo ur wir foar an arigrap en holl ilizoù: katoliked, protestanted, muzulmaned, paga- ned oc'h en em gannañ, oc'h ober trouz ha cholori euzhus evit kaout al ludu, a sellont evel ouzh ur fetichenenn bennak a roio dezho an euzusted evit ar bloaz. Kontañ a rin deoc'h p'em bo gwelot.

Sizhun an Unvaniezh, al lidoù, templ an Patoned Sekr. 25.1.1966

N'houlfen ket bezañ teod fall. A-walc'h a zroug am eus levet evel-se diwar an Iliz er vro-mañ, ma vo ur blijedur din ober dezhi ar wech-mañ un tamm meuleudi.

Heuliet em eus "sizhun an Unvaniezh" e parrez Sant Fransez Zavier gant ar Protestanted, ar Vethodisted evit resisat. Un iliz katolik ez eus

bet un ofis. Pep tra a zo bet lennet ha diskloriet tro-ha-tro e Galleg hag e Goun, nemet ar Pater a zo bet lavaret e yezh ar bobl hepken. Bet ez eus bet lennednoù eus ar Skritur Sekr en div yezh, un homelienn gant ar pastor, un all gant person er berrez, pedennoù ha kantikoù. An eskob a oa aze ivez, azezet er c'heul, met n'en deus lavaret grik. Ur mestr eus skol ar berrez eo a droe koment tra e Goun evit an dud. Hogen se just avat! eus kavet iskis evit daou abeg:

Da gentañ, da betra e servije ar Galleg en ofis-mañ peogwir ne oamp nemet pemp den gwonn en iliz. An dud all a oar holl yezh ar rannvro, a-walc'h evit kompren bepred, rak pobloù mesket a zo e Porto-Novo.

D'an eil, seblantout a ra ne oar ket person ar berrez yezh e barro- zianiz peogwir en deus ezhomm eus un troour. Ar pastor protestant a zo kelennet e klerdi ar Vethodisted e-kichen Porto-Novo, n'eo ket ken iskis na oufe ket ar yezh.

Disul diwezhañ ez on bet en iliz da 7 eur evit selaou un oferenn "e giz ar vro" peogwir o oa bet lavaret din e vefe e yezh ar bobl. Ya, marvat! Ar beleg a lavare e holl bedennoù e galleg. N'eus bet e Goun nemet an ebestol, an aviel, gant ul lenner evel-just, (ar beleg a lenne e Galleg evitañ a vevzh izel), ar Gredo, hag ar c'hantikoù. E Galleg, pep tra boult'het gant ar beleg: Gloria, Kyrie, Pater, Sanctus, Agnus Dei, Sermon (troet e Goun frazenn ha frazenn gant ul lenner). Setu ar pezh a anvur amañ un oferenn e yezh ar bobl!

En deiz-se ez omp da vale da "Grand-Popo". Graet hon eus tro al lenn ha genou ar stêr Mono en ur vag. Gencu ar stêr a oa bet anvet e Portu- galeg "Bocca del Rio". Ar c'hallaoned sot o deus troet se e "Bouche du Roi"! Gwelot hon eus gurlazed war al lenn, met o kousket edont. Rouez e teont da vezañ rak pesketset e vezont ha kaset o c'hroc'hen da Nigeria. En ur zistreiñ ez omp bet o weladenniñ "Templ ar Patoned Sekr" e Ouidah. Ma! Gwall dipitet ez on bet: ul lochenn-blouz evel holl lochennoù ar vro, omni daou buton "sagr" sañset, o kousket ainden an doenn war ar c'heñved koad; fetichennoù er perzhig en-dro da c'ha- renn ur wezenn, plouzennoù staget gant ur fiselell hag en o metou daou pe dri fezhig denvez a bep seut liv.

Me ' gred emañ ar baganiezh war an diskar, daoust d'o c'hredennoù bezañ bet don-kenañ en amzer gent. Un dezenn a zo bet skrivet gant ur c'helenner eus skol-veur Ibadan war kehelerezh ar "Vo-dou" e Dahomey. An hevelep kehelerezh eo hag hini Brazil pe Haiti peogwir ez eo ac'hann e oa bet kaset skleved du da inizi Amerika ha da v-Bahia.

Kontañ a rin ar wech a zeu ar pezh am eus merzet betek-henn war ar fazioù e vez graet o klask diorren ar vro hep anavezout an ezhommou gwirion ha ponnañ.

gwir drom Afrika reuze a zo dall a-grenn. An dañsoù o-unan a goll zoken tamm-ha-tamm o ster orinel gwirion : ur ster kevredigezhel (al labour-
ioù-deuar a-hed ar bloaz, da skouer), pe ur ster brezeliek pe c'hoazh
ur ster kosmek he relijiel. Alies e taolenn an dañsoù kelc'hied ar frou-
ezhadur hag ar fiivadennoù-koroll a dal da jestroù an unaniezh-korf hag
an embaradur. War darn eus an tam-temoù e weler zoken treset en un doare
arcouzel holl venvegennoù ar reizh, gourel ha gwregel.

Krog ez on de c'houzout diwar-benn gwerinoniezh ar Pbloù a vev e Daho-
mey a-drugarez d'ur c'helenner eur pat e skol-veur Ibadan e Nigeria, a
gejan gantañ alies en ensavadur ar studioù uhel e Porto-Novo. Gouziok-
kentañ ez eo war an dachenn-se hag o vezañ ma'z eus ivez un istorour anez-
hañ war ar marc'had en deus difraostet din e-leizh a hentoù evit va stu-
diadenn. Komz a ra mat meur a yezh eus an aod-mañ ha dre m'eo bet dege-
meret da ziskibl eus kehelerezh pagan ar Chango (ar pezh a zo reuz meur-
bet) e c'hell gouzout ur horn traoù kevrinus ha gwiriek diwar al liderezh-
se dianav d'an diavaezidi.

Ganec'h a wir galon atav evit Feiz ha Breizh. Soñjet em eus ennoc'h
em holl bedennoù ha gulonnet em eus digant Her Salver rein deoc'h norzh
ha sklerijenn a-walc'h a-hed ho puhez evit bleniañ ar Vrezhned a vo bet
fiziet gantañ ennoc'h devot Rouantelezh an Noñv.

* * * * *

Kendalc'h Korn el Liziri.

16.5.65

digant L.A.G.

Cependant je n'ai pas oublié le temps passé à Pleumeur ni le lundi de
Pâques. Ce sont des souvenirs agréables qui me reviennent souvent à la
mémoire. En effet comment oublier cette atmosphère amicale qui y ré-
gnait ? Je dois l'avouer : je n'ai jamais rencontré d'amitié plus
grande que celle du mouvement breton.

7.3.66

Pour moi il n'est pas question cette année de participer à tout le
camp, mais il m'avait tellement plu l'année dernière que je ne puis
résister à la tentation d'aller passer un jour avec vous...

J'ai reçu hier soir un paquet de la revue Wanig & Wenig. J'en ai été
très heureux. Je crois que tout a été vendu rapidement dès hier par un
élève de sixième de Pl.ubazlanec.

* * * * *

NIVERENNOU KOZH eus MOUEZH SANT ERWAN.

NIVERENN 1 : Dielloù diwar-benn Istor ar Vreuriezh,
Reoliadur ar Vreuriezh,
(golo gwor) Diviz diwar-benn ar Vreuriezh,
Pennadoù gant an ilizi yaouank. 3 lur.

NIVERENN 2 : Urdd Gobaith Cymru, gent Yann Talbot,
(golo ruz) Pennadoù skrivet gent an izili yaouank,
Dielloù e Galleg diwar-benn ar Gwriziennañ, ar
C'hultur hag ar Relijion. 3 lur.

Hastit buan o freañ : hep dale e vint diviet !

Y.E. AR C'HORR O LABOURAT EN ALMAGN
EOST 1965

VA BEAJ EN ALAMAGN.

Warlene ez eo bet degouezhet din mont d'an Alamagn, en ur barrez vihan eus ar Pfalz (Palatinat) anvet Feilbingert. Miz cost an boa tremenet du-hont en ur menaj. Evel-se em boa gallet labourat evit paeañ va frejoù-beaj.

Ne oan ket va-unan: an Ao.Kalvez a oa deut ivez da bleustriñ un tamm war an Alamagn. Met eñ a oa er presbital e plas an Ao.Person, a oa aet e vakañsoù.

Pariz. En ur vont e camp bet chomet daou zervezh e Pariz, lojet e ti ur mignon dimp. Tañvaet em boa buhez Pariz diouzhtu en ur ziskenn eus an tren pa hor boa kemeret ar metro. Ur bern tud a oa eno, holl o redek etrezek n'ouzen ket pelec'h. Ar pezh a oa gwashoc'h c'hoazh: ret e oa dimp ober evelte, kustum ma 'z omp da gemer hon amzer.

Al "Louvre", Iliz-veur an Itron Varia, ar Chapel Santel, ha kastell Versailles a oa bet gweladennet ganimp, met en ur redek. Da skouer, ne camp chomet nemet un hanter devezh e mirdi al "Louvre".

Gallet em boa padout, met, diouzh klevout an Ao.Kalvez, bet e oan bet displijus-kenañ: kleñved ar gêr a oa krog ennon, emezañ, met me n'on ket sur, bez ' e oa kentoc'h efed fall buhez Pariz warnon.

Alamagn. Ar 6 a viz eost hor boa kuitaet Pariz diouzh ar beure evit bezañ e Bad Kreuznac'h war-dro 4 eur goude merenn. Person Feilbingert, hag ar skolaer, mignon d'an Ao.Kalvez, a oa ouzh hor gortoz.

Feilbingert. a zo ur barrez enni 1 500 a dud bodet e div gêriadenn. Unan, anvet Feil, e-lec'h ma oan-me, hag eben Bingert, e-lec'h ma oa ar presbital.

En ur familh katolik en em gaven. An tad, Georg Wenber e anv, a oa reut a-walc'h ouzh e vab Hubert, met hegarat-kenañ e veze dalc'hmat em c'heñver. Un 60 vloaz bennak en doa, hag e vab 24 bloaz. Kontet en doa din e oa bet e Bro-C'hall e-pad ar brezel, e Lunéville, e Bourdel hag en Haor-Nevez. (E-keit-se e oa va zad-me prizoniad e-kichen München, e Baviera.) En ti e oa c'hoazh ar vamm, "Frau Weber" hag a oa ken mat evidon, div dimezell yaouank, Helena hag a labour e Bad Kreuznach, hag Hildegard a oa er skol e Feilbingert.

Al labour. Plijus-kenañ e oa bet va buhez du-hont, daoust ma veze start a-wechoù, pa veze tomm an amzer, hag ivez dre ma ne oan ket kustum da labourat war ar maeziou. Labourer em eus dreist-holl war an eost; troc'hañ segal (ne zebred koulz lavarout nemet bara segal), gwinizh, kerc'h hag heiz. Diouzh ar beure ez aen alies d'ar gwiniogoù. Poanuis e veze labourat eno dre ma veze ret pignat war krapennoù sonn. Bemdeiz ez aed da droc'hañ geot-gall (luzern) evit al loened a veze dalc'hmat er c'hraou: 6 buoc'h-laezh ha 4 c'hole. Se a oa labour Hubert ha va hini. Kalz a blijadur hor beze asamblez hag e-pad keit-se ne veze ket e dad o tagnozvat anezhañ.

D'an deizioù kentañ evel-just e vezen skuizh-divi hag e pignen abred d'am e'hambr da gousket. Met goude ez aen gwech an amzer d'an ostaleri gant Hubert. Kalz a venajerien a veze eno. oc'h evañ bier, o sellout ouzh ar skinwel, pe o c'hoari ar c'hartoù.

Ar sul. D'ar sul ez aen da vale e gwetur gant Hubert. An 8 a viz eost e oan bet gantañ en ur gouel e Feil, anvet "Waldfest", gouel ar c'head. En ur sal-ostaleri e teuas laz-seniñ Feilbingert ha re ar c'he-riou diwar-dro da c'hoari muzik. Ur bern tud a oa eno oc'h evañ bier, gwin gwenn hag o tebriñ chaousiz ! Me 'lavar deoc'h e oa sert an dud a-benn 4 eur goude merenn !

Ur sulvezh all e oan bet betek Bingen war ar Roen. Goude bezañ treuzet ar stêr war ur vag betek Rûdesheim am Rhein hor boa pignet gant an teleferik betek beg un dorgenn e-lec'h ma oa bet savet, goude ar brezel 1870 hag Emglev Franckfurt, ur skeudenn eus Germania en enor d'an Eil Reich. Ar skeudenn a oa bras-spontus, lorc'hus ha vil-daonet, met ar vro, traonienn ar Roen, a oa kêr.

Ar sul diwezhañ e oa bet laz-seniñ Feilbingert o c'hoari en un interament protestant en Ebernburg. O vezañ ma oa ezel Hubert eus ar strollad, e oan aet-me gantañ ivez. Goude e oamp bet o welout paotred Feilbingert o c'hoari "fobal". Ma 'gred en doa kollet Feilbingert ar match.

Religion. E Feilbingert e oa katolik an hanter eus an dud ha 85 % anezho a zeue bep sul d'an oferenn. Ar Person, goude bezañ lennet re a levrioù leun a dezennoù a c'hiz nevez moarvat, a lavare ne oant ket kristenien. Met, me'soùj din ne grede ket er pezh a lavare. E pep tiegezh e lavared ar pedennoù a-raok ar predoù ha war ar pemdez e veze kalz a dud en oferenn.

Ar skol. An 18 a viz eost a e oa adkroget ar skol evit ar vugale. Dishañvel eo doareoù ar skolioù en Alamagn diouzh re Vro-C'hall. Pep "land" (stad) a zo diub-tre war an dachenn-se peogwir n'eus Ministr an Deskadurezh ebet e Bonn. Setu perak e ra ar stadoù un tamm evel m'o devez c'hoant. Da skouer, en d'arvuiañ anezho e krog ar blcavezh-skol gant Pask, met e Baviera e krog e niz gwengolo evel dre amañ. Souezhus e oa evidon ivez gwelout n'o devez ket ar vugale skol goude merenn.

E Feilbingert e oa rannet ar skol nevez flamm e daou. War un tu e oa ar protestanted, ha war an tu all ar katoliked, met er porzh-skol e c'hoarie an holl vugale asamblez. Ar seurezed o doa ouzhpenn ur skol evit ar vugale vihan, e-lec'h ma oa 50 bugel. Ar protestanted o doa ivez ur skol nevez evit ar vugale vihan. An denvez-skolherien a dremen daou vloaz en ur skol normal goude o bachelouriezh.

Da 14-15 ez a da labourer e kêr ar vugale n'o devez ket c'hoant da gonderc'hel gant o studioù. Eno e teskont ur vicher - n'eo ket al labour e vank dre eno - hag ur wech ar sizhun e tarampredont ur skol deknikel bennak.

Kudennoù al labour-douar a zo damheñvel ouzh re Vreizh. Ar menajoù a zo kalz re vihan, etre 10 hag 20 devezh-arat evit prenañ mekanikoù nevez. E ti Weber, da ust ma oa unan eus ar re vrasañ, an eil vrasañ a gav din, ne oa nemet 40 devezh-arat.

Evel amañ, e fell d'ien holl zimezelled mont en kêr da labourer da c'hounit arc'hant. Er menajoù e labouront start dre ziouer a zevezhourien; ne vezont ket paet a-walc'h. Un darbarer-masoner en a c'honez (5 mark dre eur; ur masoner, 7 mark (1 DM a dalvez 1,20).

Setu o devez poan ar venajerien yaouank o kaout un denvez-pried. Hubert, ve mignon, ne bleustre plac'h yaouank ebet c'hoazh da 24 bloaz. Eñ ivez a oa bet an hini diwezhañ eus Feilbingert o vont d'ur skol labour-douar. **Ar C'henvarc'had.** Al labourerien-douar du-hant a oa enep ar C'henvarc'had, an E.W.G., guez dezho, eblamour o doa donn da vezañ beuzet gant gwin ar Vro-Ok (Languedoc). Un diforc'h bras a zo koulskoude etre labourien-douar en Alamagn ha re Vreizh. Ar re gentañ a vez sur da verzhañ o marc'hadurezh dre ma vezont sikouret gant ar stad hag a rank prenañ boued digant ar broioù estren.

Ar votadegoù. Bet em boa ar c'hais da vont d'ur vadadeg aozet gant ar C.D.U., koztezenn Adenauer. Votadegoù a oa da vezañ evit

parlament Bonn. N'em boa ket komprenet kalz a dra dre ma oan re ziampart war ar yezh; ha dre ma oan ivez e foñs ar sal, e-mesk enebourien ar C.D.U. Klevet em boa goude digant an Ao.Kalvez e oa bet kaoz dreist-holl eus kudennoù al labour-douar hag an "E.W.G."

Kentelioù va beaj. Ar wech gentañ e oa bet evidon da vont en ur vro estren. Kouz am eus ne ouien ket maioù'h ar yezh. (Er skol n'em eus desket tamm Alamagn ebet). N'eus forzh, desket em eus eno anavezout ha kerout ur vro estren disheñvel diouzh Bro-C'hall e kement a stumm. Dreist-holl war dachenn ar politikerezh. Pep "Land" en deus e barlament hag e c'houarnamant evit vledañ gant e gudennoù. Aze e senter pegement a vad a rafe ar federaliozh d'hor Bro.

An Alamened a zo ouzhpenn ur skouer evidomp pa soñjer el labour a zo bet gret ganto e-pad en 20 vloaz trenenet evit adsevel o bro eus rivoù ar brezel. Ret eo dimp ivez kaout nerzh-kalon evit kendrec'hel gant hor stourm, met talvezout a ra ar boan.

Mab Ar C'horr. (3.2.1966)

AR SUL E KAMP-LABOUR PLOUGRAZ.

Erruet on e Plougraz da c'hwec'h eur hanter d' ar sadorn da noz, goude bezañ gret hanter kant kilometrad gant ma marc'h-tan. An Ao.Kalvez em eus gwelot da gentañ ha deut eo genin da saludiñ an Ao.Breton, person Plougraz. En iliz-parrez em eus kavet an Ao.Ao.Bourdollez ha Tomaz, hag a oa o labourer er c'heur gant Y.E.Ar C'horr ha Mikoel Adig, studier e Skol-Veur Pariz, deut da Vreizh da dremen e vakañsoù.

E-pad ar sizhun o doa labourer war-dro ar foenn en ur menaj ha war-dro ar presbital. Naetaet o doa an iliz a-bezh evit degemer un eskob eus Bro-Indez, anvet Matiaz Fernandez, hag a zlee kanañ an oferenn-bred ar sul war-lerc'h e Plougraz. Deut e oa da welout an Tad Godest, misioner en e eskopti, hag a oa d'ar mere e vakañsoù, hag e familh.

Goude bezañ klozet an oustilioù ez a ur rummad da zastum chelotez er jardin ha d'eo sevel er c'hrignol. E foñs al liorzh, war an uhel, e oa bet plantet benniel Breizh. Neuze em eus gret anavezout gant Fañch Ar Moal, eus Lannuon. E-pad ar sizhun on deus adkompennet ar stignadurioù tredan er presbital. Ur pennad bihan goude eo degouezhet an Ao.Talbot, hag a oa distroet da Lannuon evit un hanter devezh.

Prast omp holl da guitaat Plougraz evit mont da Blouered da gerc'hat an Tad O'Laoghaire, eus Bro-Iwerzhon, gant gweturioù An Ao.Kalvez ha Fañch Ar Moal. An Tad O'Laoghaire e zo ur pezh den, gwisket e "Clergyman" du. Kaezeal a ra Brezhoneg mat a-walc'h.

- Pensez e kevit ar vro dre amañ ?, a c'houlenas an Ao.Kalvez digantañ.
- O ! Brav-tre, brav-tre, emezañ.

Pa oamp retornet da Blougraz, ez omp aet diouzhtu d'ar sal-debriñ. Yenn-tre e oa e-barzh. Amañ c'hoarzh hon eus gret anavezout gant ur peotr yaouank eus Prad, niz d'an Ao.Breton, hag a zo o studiañ e Klerdi Kintin. Ar sal-debriñ a zo hir, ledan, izel ha simpl. N'eus ket re a voub e-barzh. Daou bezh a zo tu d'ober gant ar sal en ur sachañ war ur rideoz ruz. En ur penn eus ar sal, ez eus un taol grenn karget a banoù. An Ao.Person a leka skilhoù war an ealad hag e grog an tan dindans. Ar geginerezh a servij dimp soub bara da donnañ dimp.

Niz an Ao.Person a zo eus Prad eta. Unan e'hanomp a lavaras dezhañ: "Deut out eus ar prad d'al lenneg!" (Plougraz n'eo ket pinvidik-tre mar-

teze. An Ao. Tomaz a lavar neuze : "Se a dalv: Kouezhañ eus ar billig e-barzh an tan, pe tremen eus Karubdis da Skulla". An Ao. Kalvez a zispleg eus un tamm kemm etre an deou grennlavar brezhonek. An Ao. Tomaz, hag a gemer ur bern notennoù delc'hamet, a skriv pep tra war e garned.

E-kreiz ar pred ez a An Ao. Breton, Y.E. Ar C'horr ha Mikael Aodig da sachañ war ar c'hleier evit degemenn d'an dud ez eo erruet an Ao. 'N Eskob. Antren a ra er sel-debriñ hag holl, an eil war-lerc'h egile, ez eomp d' bokat d'le walenn. Azezañ a ra e penn en daol, er plas a enor, war ar gador wellañ, etre an Tad O'Laoghaire hag an Ao. Bourdellez. An Tad Godest hag an Ao. Breton a zo azezet war an c'aled a zo e-kichen. An Eskob ne gnoze nemet Saozneg hag e lavar gwech-ha-gwech all e Galleg en ur c'hoarzhin: "C'hwi a zo Bretoned !" Hag e laka an holl dud da c'hoarzhin d'eo zro. Ur voestad sigarennoù a denn eus e c'hodell hag e lodenn e vutun etrezomp.

An Tad O'Laoghaire, an Tad Godest hag an Ao. Bourdellez a ra kaoz vras gant an Eskob. Ar re all a selaou kentoc'h. A-raok mont da gousket e tivizomp ur bern tredoù a-benn an deiz war-lerc'h, da skuer piv a respontfe an oferenn d'an Aotrounez belcien.

En tu all d'ar sel-debriñ en em gav ur gambr vras livet e gwenn, gant un douzenad gweleoù. Al lifselioù hag ar pellennoù a dlee pep hini degas gantañ, met pa glasker mat e kever ivez unan bonnak er presbital. War ur vatellenn e-kichen an nor e oa taboulinoù Bagad Bleimor Pariz, degaset gant M. Aodig eus gouelioù Kemper en e wetur "deu-a-gezek." An Ao. Ao. Kalvez ha Talbot a gousk ganimp ivez. An deiz war-lerc'h beure, en ur zihuniñ, e welomp an Ao. Talbot en e goazoz ouzh an daol vihan, e benn gantañ etre e zaoarn. An aer en deus da labourat start. N'eo ket hir a-walc'h an deiz evitañ hag e rank sevel a-raok an heol. Emberr e kuitaio Breizh evit Dahomey. Niz an Ao. Person he me a zo an diwezhañ e sevel. N'eus ket a zour er sel-gousket hag ez eo ret dimp mont d'en en walc'hiiñ er-maez. Hantañ a reomp ha kerent ez omp koezet ouzh taol gant ar re all, dirak ur volenad kafe tomm-bervot. An Tad Godest, harpet ouzh ar vogerenn a sell ouzhimp o tebriñ bara amannennet. Gwech-ha-gwech-all e vez ur ger etrezomp.

Goude lein, gent skubellennoù laeret er gegin, eo bet dib-ultrennet ar sel-gousket. Y.E. Ar C'horr a dremen e-raok dimp gant e voest toull leun a zour d'ober tressadennoù war ar plañched. Sevel a reomp ar gweleoù, dastum ar poult gant ur baliked evit e daol er-maez. An Ao. Person en deus degaset dimp ur voest-koad enni kear hag ar braustoù. An Ao. Kalvez a ro e votou-ler da unan ac'hanomp da goerañ ha da lufrañ !

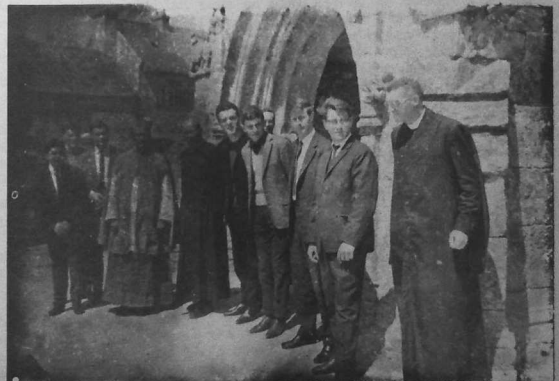
Er sel-gousket hon eus kavet Fañch Ar Moal, ha Mark Gauthier, ur nigmon dimp. An Ao. Tomaz a zo koezet war ur gwele o reizhañ paperoù. "Ur fezi a zo war linenn ziwzehañ pep follenn, emezañ. Ret mat e vo diverkañ ur ger hepken", hag e fri gantañ war ar follennoù e kendalc'h da vont. Desket en deus dimp ur c'hantik en ur yezh indezat a vo kanet e fin an oferenn evit enriñ an Ao. 'n Eskob. Leveret mat en deus dimp diwall na glevfe an Eskob ar c'han a-raok ar c'houlz.

Nebout amzer goude ez eomp d'ar sekreteri d'aozañ an oferenn. Prest eo dija an Ao. Ao. Kalvez ha Bourdellez, avieler hag abostoler. Y.E. Ar C'horr a ya d'elumiñ ar c'hantolorioù en iliz. An Ao. 'n Eskob a antre dre an nor-dal, en em wisk ouzh an eoter hag a grog gant ar pedennoù. An Tad Godest a zo ouzh an orklezig. Peder yezh a implijer: a latin, ar brezhoneg, ar saozneg hag ar galleg. An Ao. Tomaz e-kichen an Tad Godest

KAMP LABOUR PLOUGRAZ

o trein ar foenn da sec'han

goude oferenn-bred ar sul, en-dro d'an eskob indezat, d'an Ao. Person ha d'an Tad O'Laoghaire, eus Dulenn

a lak ar baotred yaouank da ganañ. An Ao. Breton, en e brezegenn a gomz e Saozneg ouzh an Eskob. Kaozeal mat a ra, peogwir en deus studiet e brezegenn, mat ar pouez-mouezh a vank o'hoazh. An Ao.'n Eskob a lavar ur ger ivez. Komz a ra diwar-benn e eskopti, anvet Mysore, hag eus e gristenien. Un doare iskis en deus da zistagañ gerioù 'zo, dreist-holl ar re a echu gant "S" evel "Dominuch vobichcum, Plougrach". An Ao. Person a zegas da soñj d'e dud he deus prometet ar barrez sikour an Tad Godest da doullañ ur puñs gant o arc'hant hag e vo ret dezho reiñ gant largentez er gest. Kenderc'hel a reer gant an oferenn. E-pad m'enañ an Eskob o tiwiskañ e zilhad, e ra sin an Ao. Tomaz d'ar baotred da gregifi gant ar c'hantik indezat :

Sri Yesou bagavana ki)
Kariye djaia djaia kar.) bis (1)

hag a dalvez kement ha : Eno ha gloar da virviken,
Da Jezuz-Krist, Doue ha den,
Roue, Tad e grouadurien.

Ar c'hleier a son e-pad ur pennad mat. Kalz a dud a guita an iliz, met ar mammoù a dosta ouzh an daol-gomunieñ da zaoulinañ gant o bugale vihan. An Eskob a vennig anezho hag a ro e walenn dezho da bokat. Er-maez ivez, an dud, peotred ha merc'hed, a bok d'e walenn. An hanter eus ar merc'hed, ar re padet a-walc'h, a zoug koefoù. Ur plac'h a dosta hag a lavar: "Ma c'hoar a zo manet er gêr klañv war he gwle. Kontant-bras e vefe bet d'ho kwelout ivez". An Ao. Breton a respont dezhi: "Me 'yelo d'he gwelout emberr da noz". E-keit-se, an Ao. Talbot, pignet war ar groaz, a-dal d'an iliz, a luc'hskeudenne an dud yaouank. Un hanter eur bennak eo padet al luc'hskeudenniñ. An Ao. Person a denn o foltred da familh an Tad Godest gant an Eskob en o mesk.

Neuze ez eomp da zebriñ d'ar presbital. Er jardin ez eus beleien dija ouzh hon gortoz: person Gwerliskin ha hini Logivi-Plougraz, an dad eus Bro-Indez, ur misioner hag un indezad. Y.E. Ar C'horr a ya d'ober kefridioù evit ar geginerez. An Ao. Breton a bed e vignoned d'an-tren hag o lake ouzh taol. N'eus ket a blas evit an holl ouzh an daol vras ha ret mat eo staliañ ivez an hini vihan. Ar bedenn a zo kanet a-raok azezañ. Ar geginerez hag he merc'h, deut d'he sikour, a zegas ar boued war an daol. An Ao.'n Eskob en deus goulennet digant ar baotred yaouank reiñ dezhañ o chomlec'h hag o fedet da vont d'e welout en e eskopti e Mysore ! E fin ar pred e tegouezh Fañch Broudig, eus Bulien, war e soleks. An Ao. Kalvez hag ar Vreuriezh a grog da ganañ kanaouennoù brezhonek diwar Gwir Vretaned. Laouen-kenañ eo an dud. A-raok fin ar pred e lavaras an Ao. Breton dimp: "Bac'h ! ho kanaouennoù a zo unton !". An Eskob a gan ivez en e yezh war-un-dro gant ar beleg yaouank indezat'zo o studiañ e Pariz, hag en e yezh evel-just. Ken brav e kanent m'en deus dastumet an Ao. Tomaz o mouezh war e vagnetefon.

Ha setu echu ar pred. An daou dad, ar misioner hag ar beleg indezat, a zistro da Henbont da dremen an noz. Kimiadiñ a reomp an eil diouzh egile gant ar brasañ joa, abalamour d'an devezh tremenet asamblez, hag ivez gant kalz a geuz abalamour n'eo ket bet padet pell. Hervez an holl e oa bet dispar devezh diwezhañ ar c'hamp.

Mikael Bothorel.

1) setu ar poz, a oa bet kanet ivez:

Mangalamaya shouba nama yaaa yaga kar mettata bar (bis)
djaia djaia kar. (ter)

Ar c'hantik-se a oa bet aozet evit Kendalc'h ar Sakramant e Bombay e yezh ar c'horn-bro.

O LABOURAT E PEMPOULL.

E-pad ar vakañsoù bras, evit kaout berroc'h an amzer hag evit konit un tammig arc'hant, em boa labourer e ti an Ao.J...., marc'hadour meubl (arrebeuri) e Pempoull. Eno em eus desket ober gwinterlegoù evit ar gweleoù hag ur bern traoù bihan a-hend-all.

Ne oa ket bet skuzhus va labour. Diouzh ar beure, goude bezañ debret, em beze ar c'hefridiou d'ober rak ar vatezh a oa aet e konje evit pemzek deiz. Goude se ez aen d'an atelier. An Ao.J.... a implije daou vicherour: un darberer hag un artizan-kond a rae an arrebeuri. Unan dicute a rae labour din d'ober: livañ koad ha tannoù traoù evel-se. Met a-wechoù ne veze ket ken plijus, da skouer pa veze goulennet digenan purañ arrebeuri gent alkali. An dourenn-se a bike din va fri ha ret-mat e veze din lakeat manegoù war va daouarn gent aon na vefent devet. Gwechoù all e karden stoup leun a boultz, pezh na oa ket plijusoc'h.

Mont da gas arrebeuri d'an tiez eo a blije din ar muiañ droust ma veze dalc'hmat an Ao.J.... o c'hrozmat war va lerc'h. Al labour ne veze ket diaes met ret e veze diwall da dorriñ pe da verkañ e stumm pe stumm ar varc'hadourezh. Ret eo din lavarout n'em boa ket torret kalz tra.

Ma breur a gemeras va flas pa oa distroet eus an Alamagn. Eizh deiz goude e oan aet da gerc'hat va gopr. Laveret em boa d'an Ao.J.... e oan bet re baet evit ar pezh am boa graet on gwirionez, e oan kontant-bras hag e oan prest da zistreiñ ar bloaz war-lerc'h.

Gwion Ar C'horr.

PLIJIDI.

Ar bloavezh tremenet, e-pad ar vakañsoù bras, em eus studiet ist r va farrez, istor Plijidi. Ret eo din lavarout deoc'h n'eo ket echu c'hoazh va studiaden ha koulskoude ez en de gomz deoc'h eus va labour.

Plijidi en em gav en Argoad, war tu ar sav-heol e kanton Boulvriag. N'ouzer ket mat eus pelec'h e teu ar ger Plijidi. En Kêriadenn Kailouan ez eus ur maen-hir, - 11,50 metrad dezhañ -, an eil or Frañs evit rei holder, hag e-kichen e weler un daol-vaen torret. Nepell alese e chom c'hoazh roudoù eus ur c'hamp roman a oa bet furchet e 1864. Kavet e oa bet pezhioù-moneiz warno skeudenoù Julius Nepos ha Vespasian (474-475).

War-dro 514, e teuas eus Breizh-Veur, da zouarn en Arvorig, Riwall II gent e holl dud. A-drugarez da istor St Brieg ec'h ouzomp en em geve diazezelec'h pennañ e vab Derok e Minic'hi-Briag, a oa Plijidi ul lodenn enezhañ.

Plijidi a oa deut da vezañ parrez e penn kentañ ar seitekvet kantved, ha gent he zeir zrev e oa unan eus ar re vrasañ en eskopti Landregor. D'ar c'houlz-se e konted enni 3 000 a dud, ha hiziv n'eus ken nemet 1 000 !

Bro Plijidi a zo brav da weladenñ dre ma 'z eo digompez, leun a daolennoù dudius d'an daoulagad, ha goloet a vonantoù disheñvel-krenn an eil diouzh egile dre ar stumm hag an orin istorel.

E-pad ar vakañsoù diwezhañ em eus baleet dre gêriadenoù va farrez, sellat ouzh tud va bro o labourat ha komzet ganto. Gwellet em eus e oa gwir kement-mañ:seul vuoc'h ez anavezet e vro,seul vuoc'h e karer anezhi.

Y.E.Morvan.

PLÉSIDY.

L'année passée, au cours de grandes vacances, j'ai entrepris l'étude de l'histoire de ma paroisse, de ma commune qui s'appelle Plésidy. Je vais vous présenter les premiers résultats de mes recherches et vous dire les satisfactions qu'elles m'ont procurées d'autre part.

Plésidy est à présent une modeste commune du canton de Bourbriac, de cette région typique de l'Argoad, où l'on peut renouer avec le passé, retrouver un visage à la Bretonne.

L'étymologie du mot Plésidy, en Breton Plijidi, est incertaine; aucune des explications données jusqu'ici ne demeure convaincante. Près d'un village appelé Mailouan (Kerlouan vraisemblablement, les autours des certes ne devaient pas savoir le Breton !) se dresse un menhir, haut de 14,50 m, large de 2 m, qui serait à présent le second de France pour la hauteur. Au pied de ce menhir gisent les débris d'un ancien dolmen. Non loin de là aussi, se trouvent les traces d'un camp romain qui fut fouillé en 1864 et où furent découvertes notamment des pièces de monnaie romaines à l'effigie des Empereurs Julius Nepos et de Vespasien (474-475).

Vers 514, un Seigneur puissant de la Domnonée insulaire, Riwall II, vint avec tous les siens aborder en Armorique. Ayant débarqué sur la côte du Trégor, il laissa aux émigrés déjà installés la région côtière et s'enfonça à l'intérieur du pays. Nous savons que son fils Derok, qui lui succéda, avait installé sa principale résidence dans le Minic'hi-Briag, dont faisait partie Plésidy.

Actuellement, les ruines de l'Abbaye de Coetmalouen, fondée en 1184, se trouvent sur le territoire de la commune de St Connan. Cependant, ce monastère cistercien, fut, jusqu'à la Révolution de 1789, d'une grande importance, sur bien des points, pour la région environnante.

Plésidy ne fut érigé en paroisse que dans les premières années du dix-septième siècle. Plésidy, qui possédait trois trèves, faisait partie de l'archidiaconé de Tréguier, dépendait de la subdélégation de Guingamp et ressortissait au siège royal de Lannion. A la révolution, Plésidy, avec ses trois trèves comptait 3 000 communicants : c'était donc une importante paroisse. Depuis lors, la population n'a pas cessé de diminuer, et à présent, la commune n'atteint plus le chiffre de 1 000 habitants !

Cependant la région de Plésidy est intéressante à visiter: elle est accidentée et pittoresque et elle offre, en plus de ses beautés naturelles une grande diversité de monuments appartenant à des époques différents: un menhir, un lech, des chapelles, des menoirs...

Dans une commune comme Plésidy, dont la population est principalement rurale et peu élevée, il est possible de connaître presque tous les habitants. Estimant que l'histoire de ma commune consistait aussi bien dans la connaissance du présent que dans celle du passé, je me suis mis à parcourir les villages et à visiter chaque ferme. J'ai pu ainsi parler aux gens, les écouter, les voir travailler et vivre, sentir la valeur de qui les entoura et de ce que leurs ancêtres avait construit. De cette manière j'ai appris à connaître le présent et je me suis fait une image du passé.

S'il existe des jeunes qu'une aventure de ce genre intéresse, qu'ils n'hésitent pas. Je puis aussi leur dire: "Plus vous connaîtrez votre pays, plus vous l'aimerez!"

KORN AL LIZHIRI.

Brest, 12 a viz mae 1965.

digant F. Broudig.

Hirie, pa c'houlennit digenin petra am eus graet e-pad ar bloavezh, e kontin deoc'h ar pezh a zo bet graet war dachenn ar brezhoneg hag ar feiz amañ, n'eo ket hepken ganin met ivez gant kalz a vigoned all: unan bennak a vez bewech o sikour ac'hanon hag a-wechoù zoken o sachañ warnon. Gant se, na zegasit re a c'hourc'hemenoù din !

N'eus ket bet savet c'hoazh, hen gwelout a rit, Kelc'h Breuriez Sant Erwan ebet: ne oa ket aes hen ober evit meur a abeg. Met etre mignoned evel-se, kuit a gaout anv ofisiel ebet, ez eus bet graet labour memes tra, a soñj din da vahanañ.

En oferenoù brezhonek ar C'horreiz e Sant Mark, da skouer, em boa lennet an abostol en 3 gwech, ha tud yaouank all o doa kanet ha lakaet da ganañ. Ha peogwir e komzan eus oferinier, diouzhtu e lavaran deoc'h ez on en sell da gaout unan amañ e Brezhoneg e parrez ar studierien, an 19 a viz mae, en enor da Sant Erwan. Oc'h aozañ an traoù emañ bremañ, sikouret gant ar re all, evel just.

E Piro'hirinerezh ar Studierien da Rumengol, e oa aet daou ac'hanomp o gaout unan eus ar pennoù ha deut oamp a-benn da lakaat kanañ kantik ar Baradoz e Brezhoneg. Daoust ma ne oa ket bet klevet a vrezhoneg er piro'hirinerezh-se pell' oa hervez kont, e kanas an holl kenkouz pe gerooc'h zoken eget e Galleg.

War dachenn ar yezh hepken e komzin c'hoazh eus un diskouezadeg-gwerzh levrioù brezhonek e ti-debriñ ar studierien.

An holl deroù-se evel just n'int kalz a dra, met e-bouez int berred, a gav din, rak diskouez a raont ne nac'h ket an holl, zoken ar studierien o yezh c'henidik. Ha muioc'h a bouez o deus c'hoazh pa ouzer ez omp bremañ un toullad o komz brezhoneg etrezomp p'en em gavomp a-sem-blez. Tamm-ha-tamm, me 'gred, ez ay al labour war-raok. Ma n'eo ket bet aet mat ar c'hentelioù brezhoneg, kavet em eus da vahanañ sikour a-benn da vloaz.

* * * * *

Roazhon, 5 a viz gwengolo 1965.

digant Y. Scuffez-Despré.

Soñjal a ran alies gant plijadur e devezhoù ar 15 hag ar 16 a viz mae pa oec'h deut da Roazhon gant Yann Talbot. Ha laouen on o soñjal e teout en-dro d'ar gêr-benn e deroù ar bloaz-skol a zeu. Hogen, me ne vin mui aze. Goulenet em eus kuitaet an arme ha kaset on da St-Brieg d'ober ur staj daou vloaz er c'helenndi Anatol Ar Bras, evel kelenner istor ha douaroniezh. Dilojet e vo a-benn fin ar miz-mañ.

Alan Al Louarn ha me hon eus graet ur goulenn evit ma vo degemeret "Emglev An Tiegezhioù" e korf "Kuzul Ar Brezhoneg". N'omp ket e soñj kevezañ gant ar strolladoù all eus an emsav, na dreist-holl gant "Breureizh Sant Erwan" na "Bleimor". N'omp ket ur gevredigezh yaouankiz, hogen un emglev Tadoù ha Mammoù a fell dezho diorren o bugale en un doare kristen ha oc'h implij hon yezh en hon tiegezhioù. Hag evit se ez omp hag e vezimp eurus o kevut sikour digant an oberoù yaouankiz. Da skouer, sikouret-bras ez omp bet endev gant "Wenig ha Wenig" ha gant darn eus niverenoù "Skol": kenstrivadegoù, pezhioù-c'hoari, rimadelloù, divinalloù, a bep seurt traoù hag a rent servij bras d'ar familhoù brezhoneger.

- 36 -

A dra sur, bez' ez eus labour evit tud Breuriezh Sant Erwan e Roazhon: heñchañ hor bugale koshañ war an tu mat, o lakaat da muntañ muioc'h a servij, reiñ sikour evit an oferenn vizek, c'hoari gant ar bugale yaouankiz, mont da welout ar vrezhonegerien gozh e minic'hi ar Pille-tière, ar re gleñv en ospital Pontchaillou....

* * * * *

Traoù-an-Dour, 16 a viz mae 1965.

digant Anjela Duval.

A-hend-all eo ret din lavarout deoc'h n'ouzon mui da betore sant 'n em ouestlañ. Pemzektez ' zo n'em eus graet netra ha chomet eo va holl labour a-dreuz rak va devezhour a zo klañv ivez. Me am eus bet ur gor-gradek en un dant ha ranket en deus ar medisin reiñ din antibiotik ha tennañ din kriz-ha-kriz tri dant en askont d'al lin. N'emaon ket solud c'hoazh tamm ebet.

Ma vije bolontez Doue hag hoc'h hini, o c'hellfen kaout un teol skoaz digant Breuriezh Sant Erwan evit peurbadañ ar patetez. Arret eo bet an douer deoc'h ha marteze e vo prest an dachenn a-benn diriaou. Spi em eus e klevo St Erwan va goulenn, rak nec'hot-bras on; n'eus mui a dud ar vro.

Ma n'hell den dont, na rit ket a wad fall evit se. Kement tra a zeu d'e boent d'an hini o oar gortoz....

22 a viz gouhere 1965.

Ur vevh eo, ur vevh ruz, chom keit all hep respont d'ho lizher ken kalonek. Ha bezañ chomet end-eün hep ho trugarekaat evit ar sikour am boa bet digant patrez St Erwan, c'hwil ronor ar Vreureizh. Evel n'eo gwelloc'h diwezhat eget kammed, Bennoz-Doue deoc'h 'ta a-greiz kalon. E gwirionez pell ' zo e oan o klask an tu da skrivañ deoc'h ur gêr bennek mat, c'hwil oar, dall ha mozh e vezan gant al labour ha skuizh-divi bep noz.

Chomet on mantret gant ar c'helou-se: mont evel-se da greiz Afrika ! Ret din ennav zoken am boa graet emichañs ur pec'hed a vern re vuan, war en taol. Soñjet em boa raktal e Yann Schier, pe lavre dezhañ Ker-gezeg: "Ma enebit ouzhin, e rin kas ac'hanoc'h da Madagascar !"...

Ha bez' e vo ur chañs dreist per d'ar c'helaouenoù brezhonek kaout ur reporter eus ho talvoudigezh du-hent o broioù nebut anavezet gant lod vras ac'hanomp. Rak mar plij gant Doue lezel buhez ganin ur marsead c'hoazh emañ e gortoz da lenn pennoù dudius a-zivout ar vro-se a vo hoc'h hini e-pad daou vloaz....

Ar gwashañ eo ar Vreureizh a chom enzivadeg a-benn ganet. Met St Erwan venniget, a zo petron an emzivadeg ivez, ne zilezo ket e filhored. Dre c'hras Doue, emañ an Ao. Kalvez aze da veilh war bep tra. Neuze da-rempred dre skrid a c'hellor kaout zoken pa vezer pell. 'Velkent e vije bet bravoc'h ho lod ma vijeoc'h bet distaget da gelenn brezhoneg e-pad hoc'h amzer-soudard eget mont da walc'hiñ o c'hloperenn d'an Afikaned vihan gant Klodoù Bro-C'hall! Gallout a bet, momestra, komz dezho eus Breizh ar vro-se a gas tud da gement Bro ' zo dindan an heol ! hag a zo daoust da se dindan gazel-ge gant Bro-C'hall.

Dulenn, 16 a viz mae 1965

digant R. Hemon.

Ret eo brudañ Breureizh Sant Erwan. Spi am eus e kresko buan. Bez' e c'hell dont da vezañ unan eus pouezusañ oberoù an Emsav.

(kondalc'h Korn al Lizhiri, pajenn 30)

- 39 -

ENKLASK E FLANDREZ AR C'HORNOC,

gant ar C'helenner Dr.G.B. DROEGE.

E-pad ar bloavezhioù 1959 ha 1960 edon o kelenn saozneg da baotred ur skol brevez e Sint-Winoksbergen e-tal Duinkerke, e Flandrez ar stad c'hall. Ma skolidi a oa kalz anezho divyezhek peogwir e komzent pe e komprenent izelvroeg ar c'hornad-se koulz ha galleg. Lakaat a ris am soñj enklask hag eñ e oa gouest an divyezhegerien-se da zeskiñ saozneg buanoc'h ha gwelloc'h eget bugale ha na ouient tra nemet galleg.

Ar gudenn-se n'eo ket aes da ziskoulmañ. N'eo ket a-walc'h ober un diforc'h etre ar re a car pe a gompren div yezh hag ar re na ouzont nemet unan. Bez' ez eus skolidi hag a zo donezonet evit ar yezhoù tra ma' z eus re all ha n'int ket. Defennet e vezor ivez maic'h pe nebeutoc'h gant ar yezh-mañ-yezh. Ha gant bugale divyezhek war zouar ar stad c'hall e ranker ouzhpenn dere'hel kont eus abegoù oneoniel (psikologel).

A-douez an 62 skoliad a raen war o zro, 41 a oa genidik eus ar rannvro ma komzer rannyezh izelvroeg Kornog Flandrez, ha 26 eus ar re-se a gomze pe da vihanañ a gomprens ar rannyezh-se. An 21 all a oa genidik eus lec'h all ha galleg hepken gante. Holl e oant oadet etre 9 ha 15 vloaz: 12 vloaz well-wazh ar c'hallegerien koulz hag an divyezhegerien.

Ma skolidi a oa pevar c'hles anezho. D'ar pevar rummed e rois koulz lavarout an hevelep arnodennoù-test da c'houzout pegement a c'herioù saoznek a ouient. Daou baotr divyezhek ne rejont ket an arnodennoù. Eus 60 a reas an eil pe ohen eus an div amprouenn-dest, e oa eta 36 na ouient nemet galleg. An notenn a deus ar 36-se e oa well-wazh 3,15 tra ma oa 3,75 war 10 hini ar 24 all. Ur flandrezeger eus Hondschoote a dizhas 7,5, met an hevelep notenn a voe gonezet gant ur paotr eus Koudekerke Dorp na ouie nemet galleg. Evelato, an div g'riedenn-mañ ' zo o-barzh ar rannvro ma komzer izelvroeg e Flandrez "c'hall".

Da baotred an daou glas izelañ, an holl anezho deraouerien er saozneg, e rois un amprouenn verr diwar-benn distagadur ar yezh-se. Ar merk uhelañ a c'helled kaout a oa 10. Eus ar 27 arnodennad, 15 a oa gallegerien- hepken hag o notenn well-wazh a oa 4,00; er peurrest a dizhas well-wazh 5,18. Ar wech-mañ e oa kalz brasoc'h an diforc'h, hag an divyezhegerien a zeus da gentañ adarre.

Fa'z eer pelloc'h avat eget geriadur ha soniadoù ar saozneg, pa vez arnodennet an anaoudegezh eus ar yezh e pep keñver e vez ar c'hallegerien-hepken en tu 'c'honez. En daou glas uhelañ e tapas 19 eus ar re-se 2,65 well-wazh tra n'o doa 13 paotr eus ar rummad all nemet 2,19 well-wazh; ur wech all e oa 2,29 evit 19 eus ar rummad kentañ e-enep 1,68 evit 14 eus an eil rummad. En eil klas izelañ e tizhas 19 gallegerien-hepken an notenn 3,64 a-enep 3,00 evit 7 paotr hag a oa gouest da gomz pe da gompren izelvroeg.

Peseurt ster 'zo d'an diforc'hoù-se etre an daou rummad ? Holl ez int bihan e-skoaz an notennoù o-unan, nemet an amprouenn diwar-benn soniadoù ar saozneg. N'eo ket souezh e ve distaget soniadoù ur yezh c'hermanek gwelloc'h gant tud a gomz ur yezh c'hermanek a-vihanik. En gortoz e vezer da glevout un den eus Praha o tistegañ soniadoù ar rusianeg gwelloc'h eget unan eus Brage, Utrecht pe Chicago. A-drugarez eta d'ar gerioù hag a zo boutin pe damhevel en holl yezhoù germanek e c'hall ar re a gomz unan eus ar yezhoù-se deskiñ aesoc'h ar re all eget yezhoù indezeuropek arall.

Displeget en eus e oa 4,00 an notenn well-wazh gonezet gant 15 gallegerien-hepken, ha 5,18 an hini tizhet gant 11 baotr divyezhek, evit distagadur ar saozneg. Heverkoc'h c'hoazh avat e oa un diforc'h er rummad a 11-se etre ar 4 a gomprens met na gomzent ket flandrezeg hag ar 7 all: ar re-se a oa 5,50 o notenn well-wazh, hag er re -mañ 4,59 o hini.

Ret eo bout evezhiek-bras kulskoude pa glasker ober un diforc'h etre ar re a gomz ur yezh pe ur rannyezh hag ar re a gompren anezhi hepken. Ur belég yaouank eus Flandrez "c'hall" a lavare din o komprens un tam-mig rannyezh ar rannvro-mañ met n'en doa he c'homzet biskoazh on e vuhez. Pegen souezhet e voen eta un sbradaevazh, ouzh taol, pa groms da gomz gant ur beleg all ha gant er rannyezh izelvroeg, didorr, gant gred ha hep gouez-mouezh gall ebet. Meizañ a ris perak o tistegañ ar gerioù saoznek kalz gwelloc'h eget ar c'hallez unyezhek hag a oa karget da gellenn saozneg e Sint-Winoksbergen.

Biskoazh n'en doa komzet izelvroeg, gwir e oa. A-dañl trumm, hag eñ oc'h en em gavout gant daou zen o komz ar yezh-se etrezo e oa bet dizollet gantañ un tu all eus e vout. En e vuhez pemdezic, grommet gant ar galleg hag ar sevenadur gall, e oa bet moustrer koment a denne d'an izelvroeg.

Ar skolidi ivez, na reent gouez dezho nemet kompren rannyezh Kornog Flandrez, a vefe bet aes o lakaat da gomz izelvroeg ervat, ma vefe bet ret tu dezho da drec'hiñ war o gagouilherezh. Amañ e-loc'h ma eneb kellenadurezh an Diapac'h ouzh an divyezhegerien, ez eo heverk disoc'h an amprouennoù meneged, daoust ma ' z eo bihan an diforc'hoù. Ar re ne ouzont nemet galleg zo dieub o spered o-keñver studi ar yezhoù: n'eo ket bet "gwalc'het o empenn"; deskiñ a reent gwelloc'h. Ar re all a vez moustrer o spered. Kement-se a gavan testenieked gant an amprouennoù a rois en daou glas uhelañ: ur paotr genidik eus Flandrez valgiat 'dapas an notennoù 4,50 ha 3,00, tra ma c'honeze e genskolidi galleg-unyezhek an notennoù well-wazh 2,65 ha 2,29 hag e genskolidi divyezhek all 2,00 hag 1,57 hepken (guelout uheloc'h). Flandrezegerien yaouank Belgia, o deus fiziañs en o yezh hag en o sevenadur, pezh n'o deus ket o c'henseurted e Flandrez c'hall. Spered flandrezat ar re-mañ a garfe digeriñ ha diorren, met gwasket eo gant 'ndro yezhel gall, galloudus ha dic'houzañv.

Peseurt diskoùl a zo ? Soñjit mer karit e skolioù divyezhek Friesland en Izelvroioù. Eno e vez kenteliet er vugale, betek o dekvat bloez dre stamm lennegezh o yezh c'henidik, hag e tizhout well-wazh ul live kalz uheloc'h en izelvroeg koulz hag e frizeg eget skolidi ar skolioù unyezhek. Bro-Gembre divyezhek ne laka ket Breizh-Veur en arvar, ha kement-all a c'heller lavarout a-zivout Frizia e-keñver ar stad izelvroat. Divyezhegerien Su-Flandrez ne rafe droug ebet kennebeut d'ar stad c'hall. Pep Gall a dlefe bout laouen ganti, rak ar flandrezegerien vihan a zeske gwelloc'h galleg neuze ivez. Ha kement den derañ a dlefe bout laouen m'o defe tu da zeskiñ diouz ar gwellañ er skolioù. Pedal, ne vo ket gallet gwellañ an deskadurezh er rannvro eus Su-Flandrez ma komzer izelvroeg keit ha ma ne vo ket gant da gentañ yezh-kellen. Marteze e vo skolioù divyezhek ur wech bennak war zouar ar Stad C'hall. Mignoned Kornog Flandrez a dlefe herpañ seurt skolioù. War-bouez yezh o gouenn e c'helle bugale ar rannvro-se deskiñ ar buanañ er saozneg hag a zo ken tost da hounnez.

(troet diwar ar saozneg gant A. Heus-

Evezhiadennoù diwar-benn pennad an Dr G.E.Droege.

1-Troet em eus pennad ar C'hel.Droege evel ma oa bet skrivet gantañ. Me, evel just, n'oa ket chalet gent ar gudenn hag ez eo ur yezh bennak un arvar evit Bro-C'hell pe Breizh-Veur ha n'ouzon ket hag-eñ eo bet anaestez eo eo barreko'h skolidi flandrezegerien pe vrezhonegerien bet desket dezho o yezh ervat da zeskiñ gallez. Hervez ar skiant-vat e vefe reizh episaat an diforc'hoù etre an dora seurt yezhoù e-lec'h serriñ an daoulagad warno. Met dreist-holl, kuit a ziviz: da bep pobl eo pleustriñ ha deskiñ he yezh da gentañ. Alan Heussaff.

2-Dav e vefe bet d'ar C'helenner G.E.Droege studiañ ivez "sted kevredigezhel ha ekonomikel ar geront", pezh na vez ket graet peurvuiañ, siwazh ! Gwelout diwar-benn ar gudenn-se, "Bilingualism and Intelligence", by W.R.Jones, Lecturer in Education, University College of North Wales, Bangor, Cardiff, University of Wales Press, 1959. (Menezet e SKOL, niv.21, p.9.) N'eus forzh penaos evezhiadennoù an Dr Droege a seblant klotañ gant re ar c'helenner Jones.-Ar. Ar C'helvez.

CULTURES ET CIVILISATION,

"La culture est quelque chose qui doit se développer. Vous ne pouvez construire un arbre. La seule chose que vous puissiez faire, c'est de le planter, d'en prendre soin, d'attendre qu'il grandisse en temps voulu." Ces paroles sont de T.S.Eliot.

...Mais, en utilisant l'arbre comme symbole, Eliot ne va pas assez loin. Il y a, dans la culture, quelque chose de plus que dans l'arbre périssable. Ce qui confère sa qualité propre à la culture, c'est la transmission des qualités héréditaires, l'enrichissement de génération en génération: ce que nous appelons la tradition. Déshumaniser la culture, la détacher de la branche pour la mettre dans un vase, c'est hâter sa mort. La culture a des racines dans notre vie.

...Mais nous disons culture au singulier, et cette abstraction ne nous satisfait pas. Sous cette forme, c'est un concept générique, amorphe. Il faut se rapprocher des espèces et alors les cultures, au pluriel, évoquent des réalités merveilleuses. L'Egypte ou le Mexique, la Grèce ou le Japon, la France ou la Chine, les Amazones ou la Plynésie: il suffit de prononcer le nom pour percevoir l'élan de la vie. Des êtres s'animent sur l'écran magique de chaque peuple, ils prennent une couleur, une voix, un contour. Je serais presque tenté de dire que la culture n'est pas un substantif: c'est un verbe. Il indique l'action, l'action des peuples qui apparaissent, se définissent, acquièrent une personnalité.

Le droit à la culture est, par là même, individuel. C'est le droit humain que possède chaque peuple de révéler son esprit, de s'exprimer librement. Et c'est un droit permanent.... Nous dirons, en fin de compte, que le droit à la culture est en quelque sorte le droit suprême des peuples... C'est l'exercice de ce droit qui constitue la liberté intérieure. C'est lui qui est à l'origine des idiomés, des symphonies, des fresques, des chapiteaux, des statues en marbre et en bronze, des livres.

La culture réside dans les moeurs: dans les gestes, les manières d'être et les expressions qui naissent sur les lèvres, entre les mains, dans les regards du paysan, de l'artisan, de l'étudiant et qui se trans-

mettent de bouche à bouche, de main en main, d'œil à œil jusqu'aux milieux raffinés.

...Les grands écrivains de tous les temps, ceux dont l'œuvre constitue le plus bel ornement des cultures littéraires, ont toujours témoigné d'une rare maîtrise dans l'art de saisir au vol, comme des papillons, les mots du parler populaire.

Des mains et des mots, nous pouvons passer à mille aspects différents de la vie. Il n'est pas de pot, de ceux dont nous nous servons chaque jour, il n'est pas d'ustensile domestique, qui n'ait son histoire: celle des formes successives par lesquelles il a passé, des transformations que lui a imposées le goût, dans le libre exercice de sa fonction créatrice. Dans l'écriture et le tracé des majuscules, on retrouve le caractère des peuples. Les vêtements, la coiffure, la parure, les cérémonies de la vie, la cuisine, tout témoigne de la présence de la culture humaine.

Existe-t-il des cultures supérieures, ou seulement des cultures différentes? Répondre à cette double question c'est résoudre le problème du respect de la culture, du respect de l'individualité et de la liberté d'expression des peuples.

...Chaque peuple doit avoir une manière à lui de s'exprimer: une variété d'images, de rythmes, de gestes. A cet égard, l'art oriental peut être aussi riche que l'art occidental. Le peintre japonais Sesshu a son style propre. Rembrandt a le sien. La gloire du monde tient à ce qu'il y ait un Sesshu et un Rembrandt. C'est dans la cadre provincial que la culture acquiert sa profondeur. Et la province est la région où l'esprit d'un peuple est le plus concentré et où sa personnalité est le plus marquée. En ce sens, la plus grande richesse de l'Europe est d'ordre provincial. Parler d'un style flamand, provençal, écossais, basque - dans la langue, dans la peinture, dans la danse, dans les vêtements - c'est relever les caractéristiques essentielles de la culture du continent.

...Ce qu'il y a d'essentiel dans la culture c'est qu'elle est intimement liée au processus historique. Il n'existe pas une culture supérieure mais il y a des cultures naissantes, adolescentes, adultes. Tout est affaire de temps.

...Il y a bien plutôt une civilisation que des civilisations, alors qu'on ne peut parler de cultures qu'au pluriel.

..."La Déclaration universelle des Droits de l'Homme est - affirmait le directeur général de l'Unesco, M.Torres-Bodet - un appel pressant adressé aux gouvernements pour qu'ils se souviennent que l'homme existe."

Qui, l'homme existe ! C'est la valeur permanente. Aujourd'hui, les chefs commandent, demain ils sont balayés. L'homme est le produit de générations qui ont lutté, souffert, travaillé, espéré. C'est là le fondement de ses droits à la vie, à la liberté, à une place au soleil. Chaque conquête de la civilisation, chaque progrès de la culture de l'homme ont été obtenus au prix de sacrifices anonymes, de veilles qui ont marqué le triomphe de la ferveur sur toutes les misères. Ce sont ces siècles d'histoire qui font la force de l'homme. En mille circonstances de sa vie il a connu les heures sombres de l'esclavage. Chaque fois il a espéré l'aurore. Et l'aurore se lève toujours. German ARCINIEGAS, écrivain espagnol.

N'Y A-T-IL PAS DE MINORITES EN FRANCE ?

I - CEUX QUI LE NIENT....

- 1- "Nombre de pays, à la différence du nôtre, ont à résoudre le difficile problème des minorités. Origine ethnique, langue, religion peuvent séparer du tout une partie de la nation. Soit que celle-ci ne sache pas intégrer la minorité, soit que la minorité demeure irréductible, on assiste à un conflit douloureux, et souvent durable. Le monde en offre aujourd'hui bien des exemples." FETES ET SAISONS, N°177, août-septembre 63, p.11
- 2- "De tels problèmes ne se posent pas en France du moins dans les mêmes termes. Il n'y a pas de minorités ethniques ou raciales mais nous devons sans cesse reviser notre attitude vis à vis des étrangers, nous dans un sens de servilité mais de loyale fraternité". VIE DIOCESAINE DE ST BRIEUC, partie non officielle, N°19, 27 août 1965, page 512.

II- CEUX QUI L'AFFIRMENT....

- 1- "Quand peut-on parler d'une minorité nationale ou d'une nationalité distincte ?... La langue et la religion constituent les deux grandes causes de particularisme, auxquelles on doit ajouter quelques autres: les conditions géographiques, l'histoire, les intérêts économiques, dont la réunion crée des traditions communes qui impliquent le même genre de vie et de mœurs, et par-dessus tout, le vouloir-vivre collectif qui constitue la caractéristique essentielle des nationalités.

Or tous ces caractères la Bretagne les réunit à un haut degré; elle possède une langue propre qui, malgré la lutte entreprise contre elle, est encore parlée par un million deux cent mille personnes; elle est très attachée à sa religion... sa situation géographique à l'extrémité ouest de la France et l'existence de rois ou de ducs indépendants, puis d'un parlement distinct, lui ont permis de vivre longtemps isolée; elle est restée indépendante jusqu'en 1532 et n'a perdu son autonomie qu'en 1789. Toutes ces conditions lui ont assuré une forte individualité et la conscience de ce particularisme qui est l'un des éléments essentiels du vouloir-vivre collectif, caractéristique non pas seulement des Etats indépendants, mais aussi de toute collectivité nettement différenciée." Louis LE FUR, professeur de Droit International à l'Université de Paris, dans "Les Droits et les Devoirs de la France vis-à-vis de la Bretagne" p.6

- 2- FAUL SERANT "LA FRANCE DES MINORITES", Editions R.LAFFONT, Paris 1965.

sonnaire: Qui est Français ? A la Recherche de l'Occitanie.
Au Pays-Bas de France. L'Ile de Beauté veut rester ..
Irréductible Bretagne. Alsac Française et Germanique.
Buzkadi et son Mystère. Lorraine: La Revanche de Lothaire.
Les minorités de vant l'avenir.

III- QU'EST-CE QU'UNE ETHNIE ?

"ensemble d'individus pouvant appartenir à des races et à des nations différentes, mais unis par une civilisation et en particulier une langue commune. L'ethnie Française englobe la Belgique wallonne et la Suisse romande".
PAUL FOULQUIER, "Dictionnaire de la LANGUE PHILOSOPHIQUE", Presses Universitaires de France, Edition 1962, page 237.

L'EGLISE ET LES MINORITES.

I - PIE XII. "Dans le champ d'une nouvelle organisation fondée sur les principes moraux, il n'y a pas place pour l'oppression, ouverte ou dissimulée, des particularités culturelles et linguistiques des minorités nationales, pour l'entrave et le resserrement de leurs capacités économiques, pour la limitation ou l'abolition de leur fécondité naturelle"...
Messager No 81 1941.

II- JEAN XXIII. "Nous devons déclarer de la façon la plus explicite que toute minorité constitue une faute grave contre la justice, plus grave encore quand ces menaces visent à les faire disparaître. (N°95)

Par contre, rien de plus conforme à la justice que l'action menée par les pouvoirs publics pour améliorer les conditions de vie des minorités ethniques, notamment en ce qui concerne leur langue, leur culture, leurs coutumes, leurs ressources et leurs entreprises économiques". Paxem in Terris. (96)

III- VATICAN II. "Tous les hommes de n'importe quelle race, âge ou condition, possèdent, en tant qu'ils jouissent de la dignité de personnes, un droit inaliénable à une éducation, qui réponde à leur fin propre, s'adapte à leur caractère, à la différence des sexes, à la culture et aux traditions ancestrales, et, en même temps, s'ouvre à des échanges fraternels avec les autres peuples..." Déclaration Conciliaire sur l'Education Chrétienne, ch. I.

"Ainsi se prépare peu à peu un type de civilisation plus universel qui fait avancer l'unité du genre humain et l'exprime, dans la mesure même où il respecte mieux les particularités de chaque culture". Constitution Pastorale sur l'Eglise dans le Monde de ce Temps, N°54.

"Que faut-il faire pour que la multiplication des échanges culturels, qui devraient aboutir à un dialogue vrai et fructueux entre les divers groupes et nations, ne bouleverse pas la vie des communautés, ne fasse pas échec à la sagesse ancestrale et ne mette pas en péril le génie de chaque peuple ?"
ib. N° 56.

"Quant aux pouvoirs publics, il leur revient... d'établir les conditions et de prendre les moyens susceptibles de favoriser la vie culturelle au bénéfice de tous, sans oublier les éléments minoritaires présents dans une nation... Voilà pourquoi il faut éviter à tout prix que la culture, retournée de sa propre fin, soit asservie aux pouvoirs politiques et économiques". N°59

L'Episcopat français vient de tirer les conséquences, sur le plan français, de l'enseignement de Mater & Magistra et de la Constitution Conciliaire sur l'Eglise et le Monde, en publiant une note sur les problèmes économiques et sociaux et leurs aspects régionaux.

De graves problèmes minoritaires (de déculturation, d'exploitation coloniale, de désertification) se posent dans certaines régions dépendant de l'Etat Français. L'action des militants chrétiens et des responsables qui s'inspirent de l'Esprit de l'Evangile ne pourra trouver de base solide que si ces problèmes minoritaires sont reconnus en toute clarté par ceux qui ont la charge d'enseigner et de guider le peuple chrétien. Nous pouvons maintenant espérer de l'Episcopat français (ou tout au moins des évêques dont les diocèses souffrent et meurent de cette exploitation d'allure coloniale) une Déclaration Solennelle sur les Droits des Minorités.

SKOL.

D A S T U M A D S K O L .

<u>Rummad Kozh.</u>	<u>Priz.</u>
Niv.1. Ar C'hembraeg hag ar Skol.	3 lur.
2. Kelennadur ar Frizeg. (diviet)	
3. Douaroniezh Vreizh, gant A.Guilcher, eus ar Sorbonne	3
4. 3 0 0 Divinadell. (mouladur nevez ha kresket)	3
5. Rimadelloù hag Unangomzoù.	3
6. Kudennoù ar Skolioù er Slesvig.	3
 <u>Rummad Nevez.</u>	
1. Skol Sant Erwan.(diviet)	
2. <u>Nedeleg en Breizh, Pevar fezh-c'hoari, gant Jarl Priel</u>	5
3. <u>Danevelloù diwar-benn Skol Sant Erwan hag ar Bleuñ-Brug.(diviet)</u>	
4. <u>Kontadennoù Kozh ha Nevez, ul levr klok da gelenn ar yezh er gêr hag er skol, gant Ar.Ar C'halvez.</u>	7
5. Danevelloù a bep seurt.	3
6. <u>Daou vloavezhiaed e Skol Sant Erwan.(diviet)</u>	
7/8 <u>Krennlavarioù Dastumet ha renket gant F.Kervella.</u>	6
9. <u>Kenaouennoù Santel ha Komplidoù ar Sul, gant M.Glanndour</u>	4
10. <u>Ar C'hembraeg hag ar Skol, gant Ar. Ar C'halvez.</u>	5
11. <u>Face au Problème de la Culture dans la Bretagne d'aujourd'hui.</u>	4
12. <u>Ar Brezhoneg er Skol.</u>	3
13/14. <u>AL LENNEGEZH VREZHONEK DRE AN TESTENNOU, levrenn gentañ, gant Abcozen.</u>	8
15. <u>Prizoniad ar C'haekaz, gant Tolstoï.</u>	3
16. <u>Breizh hag ar Bed, gant Herve Konan.</u>	4
17/18. <u>AL LENNEGEZH VREZHONEK, gant Abcozen.</u>	8
19/20. <u>EVEZHIADENNOU WAR C'HERIADUR R.HEMON, levrenn gentañ, gant F.Kervella.</u>	8
21. <u>Mae 1963, Pennadoù a bep seurt.</u>	3
22/23. <u>EVEZHIADENNOU WAR C'HERIADUR R.HEMON, eil levrenn,</u>	8
24. <u>Dek Fezh-c'hoari evit ar Skolioù.</u>	4
25. <u>Tri Fezh-C'hoari, gant ar Breur Konstansius ha Klaoda 'r Prad.</u>	4
26. <u>Pezhioù-C'hoari, gant Dir-Na-Dor (E.Ar Moal)</u>	4
27. <u>MOUEZH SANT ERWAN, Niv.1. (Kennadig Breuriezh St Erwan)</u>	3
28/29. <u>GWIR VRETONED. Mouladur Bras Notennet.</u>	6
30. <u>MOUEZH SANT ERWAN, Niv.2.</u>	3.
31. <u>Penaos Niveriñ, Kontañ ha Muzuliañ e Brozhoneg, gant Kelennerien CBER. (eil mouladur, kresket ha gwellaet)</u>	3
31 bis. <u>300 Divinadell, mouladur nevez ha kresket, Rummad Kozh niv.4.</u>	3

WAR AR STERN.

32/33. LA DANSE BRETONNE, gant E.GALBRUN. (advouladur dre offset)

34. Nevez Sant Erwan, niv.3.

AR PEVAR TAB HEMON, berraet hag adkempennet gant P.BOURDELLES.

1,50 lur.

G W I R

V R E T O N E D .

hepken.

moulet, ment godell.

10 sk: 13,50 lur -- 20 sk.:25,50 l. -- 30 sk.:36 l. --40 sk.:45 l.

50 sk; 50 lur. --- mizoù-post 10 % ouzhpenn. franko pa baeer en ur

c'houlenn: chekenn pe dimbroù-post.C.C.P. Revue SKOL, 1911 06, Rennes.

Renner-mercuer-mouler :

Direct.-Gérant-Imprim. : Ar. LE CALVEZ, Crec'h-Avel-LANNION, 22

Dépot légal: 1-er trimestre 1966 ---- N°C.P.P.P. 35 323.

